

Rorario, Girolamo

Hieronymi Rorarii Exlegati Pontificii, Quod Animalia bruta ratione utantur
melius Homine Libri Duo

Amstelaedami 1654

Signatur: Res/Biogr. 183#Beibd.1

Nutzungsbedingungen

Bitte beachten Sie folgende Nutzungsbedingungen:

1. Die Dateien werden Ihnen nur für persönliche, nichtkommerzielle Zwecke zur Verfügung gestellt.
2. Nehmen Sie keine automatisierten Abfragen vor.
3. Nennen Sie die Bayerische Staatsbibliothek als Eigentümerin der Vorlage.
4. Bei der Weiterverwendung sind Sie selbst für die Einhaltung von Rechten Dritter, z. B. Urheberrechten, verantwortlich.

Usage Guidelines

Please observe the following usage guidelines:

1. The files are provided for personal, non-commercial purposes only.
2. Refrain from automated querying.
3. Attribute ownership of the original to the Bavarian State Library.
4. In using the files, it is your own responsibility to observe the rights of third parties, e. g. copyright regulations.



HIERONYMI (

RORARI

EXLEGATI

PONTIFICII,

*Quòd Animalia bruta ratione
utantur melius Homine.*

LIBRI DUO.



AMSTELÆDAMI,

Apud JOANNEM RAVESTEINIUM.

CLCICLIV.

HIERONYMI

RODARI

EXLEGATI

PONTIFICII

Quintus Antonius
statuarius in curia Pontificia

LIBRARIUS



AMSTELÆDAMI

Atque Joannis I. Amstelredamensis
classici



AMPLISSIMIS
 & integerrimis viris
 PETRO ET JACOBO
 PUTEANIS
 FRATRIBUS
 CLAUDII FILIIS.

GABRIEL NAUDÆUS S. P. D.

CUM in procinctu essem,
 ut ex Italiâ reverterer,
 in quam vestro, Claris-
 simi Puteani, munere,
 cum optimo S. R. E.
 Principe Ioanne Fran-
 cisco à Balneo decennium ante, profectus
 fueram; nescio quo casu, sed optimo ta-
 men, mibique gratissimo contigit, ut in
 hunc Hieronymi Rorarij manuscriptum co-
 dicem inciderem. Et sane cum viderem
 illum,

illum, non sermone modò, qui castigatus omnino, nitidúsque foret, sed præcellenti quadam sensuum dignitate exaratum esse, existimavi propterea nihil me, aut voto meo juvandi bonas artes, aut sapientum hominum desiderio convenientius facturum, quàm si eum in Gallias mecum deferrem, & typographorum opera publicæ luci, atque libertati vindicarem. Hoc autem dum in præsentia facere contendo, ea quoque subiit animum meum cogitatio, ut in procuranda illi magni nominis, & contestatæ auctoritatis tutela, à vobis, Nobilissimi Viri, non discederem, quos doctrinæ cultioris studium, incredibilis in literatos omnes propensio, vitæ urbanioris observatio, amicorum clientelæ, principum favor, populorum amor, omnia denique laudum & commendationum momenta, toti Europæ mirandos floris instar Galliæ delibati, suspiciendósque reddunt. Neque profectò vereor, ut ista de vobis prædicatione fucum veritati fecisse videar, qui testes dictorum meorum habere possum viros illos percelebres, omnique virtutum & gratiarum choro insigniter dotatos, quibus ab annis

ferme

ferme triginta, liber semper in Museum vestrum patuit aditus: scilicet ut liberalis otij delitias in eo perciperent, & confabulationes simul miscerent, quibus non potest qui semel interfuit, se nullis unquam aut honestioribus, aut eruditioribus, aut etiam jucundioribus interfuisse, non fateri. Ad me certè quod attinet, ita sermonibus illis afficior, sic me suavissima vestra consuetudo rapit atque delectat; tam altè in mentem meam insinuat libertas illa Philosophica; tantùm denique mihi arridet, Academicorum vestrorum conjuncta cum incredibili doctrina, nobilitatisque opinione, modestia, ut

Si me fata meis paterentur ducere vitam

Arbitriis:

huic ego vitæ conditioni, quæ me à vobis nunquam divelli pateretur, omnem aliam posthabere, quantumvis splendidam, & omni bonorum genere cumulatam minimè dubitarem. Verùm postquam mihi fors ita cecidit, ut quietis loco de longinqua peregrinatione cogitandum sit, cum demum hanc ipsam minori cum molestia aggrediar

si Rorario viro certè nobilissimo & sapien-
tissimo vices meas obire, vestris illis in con-
gressibus quotidianis, concessum fuerit,
eumque non secus ac meipsum loquentem
audire, & complecti benevolentia vestra
velitis. Quemadmodum sanè vos pro in-
nata vestra in res omnes egregias, & mi-
nimè vulgares propensione facturos esse
nullus dubito. Dabam Parisiis V. Id.
April. M D C X L V.

Reve-



Reverendissimo , ac Illustrissimo
 Domino D. ANTONIO, Epis-
 copo Atrebatensi , Casarea Majestatis
 Consiliario.

SCRIPSERAM libellos duos, in
 quibus ostenderam Animalia bruta
 sæpè ratione uti meliùs Homine;
 idque feceram, ut quorundam impu-
 dentiam, anne potiùs dementiam re-
 tunderem: qui maximi omnium Impe-
 ratorum Caroli Quinti splendorem in-
 tueri non valent. Quàm id perperam,
 declarat quod nunc gessit, bellum cum
 Germanis Deo & Principi suo rebelli-
 bus: in quo gerendo fatentur hostes
 ipsi virtutem bellicam, æumnasque
 omneis superasse, quas alij quotquot
 fuerunt, vix adiisse si viverent, gloriari
 possent. Qui verò ab ægritudine soluti,
 rem rectè perpendunt, meritò dignum
 judicant, non qui Christiani duntaxat,

verum totius Orbis Imperium teneat :
 tantoque magis, quod non libidine do-
 minandi tractus , verum sola pietate
 ductus, id bellum adortus est : ut per-
 turbatae Religioni Christianae consule-
 ret , & labenti Pontificiae dignitati ca-
 pitis sui periculo succurreret. Hos au-
 tem legendos ad te mitto, eruditissime
 Antistes, ut laetere illustrem parentem
 tuum, qui summis apud Cæsarem con-
 siliis praest, non aliena mente fuisse ab
 hac gloriosissima expeditione capeffen-
 da: quae aeternum ejus Majestati nomen
 pariet, nobis salutem extinctis com-
 munibus hostibus, qui publico com-
 modo adversabantur, dum arma victri-
 cia Turcis inferri prohibebant, dum
 haeresibus favebant, Turcis longè in-
 festioribus. Turcae siquidem in corpora
 saeviunt, & corpora alioqui peritura:
 obstinatae haereses immortalibus animis
 nostris aeternae mortis laqueos nectunt.
 Ex Portu Naonis Calendis Martiis
 M D. XLVII.

Reve-



Reverendissimo, ac Illustris-
simo Domino D. CHRIS-
TOPHORO MA-
DRUTIO Cardinali
Episcopo, & Principi Tri-
dentino ac Brixinensi.

ERAM, Illustrissime Princeps, paucis
antè diebus, ubi de Cesare sermo ha-
bebatur; & fuit doctissimus aliqui
vir, qui diceret, nescire quo odore olens Chri-
stianum orbem ditionis suæ facere niteretur.
haberet in se saltem quo cum Othonibus,
aut Federico Ænobarbo conferri posset. mo-
vit (fateor) mihi stomachum, dignum im-
mortalitate Principem illis postponi: qui
licèt insignes fuerint, si tamen in unum
omnes congerantur, hujus magnitudini non
sufficiant. itaque in mentem mihi venit

*animalia bruta saepe ratione uti meliùs
 Homine, idque duobus libellis ostendi. quod
 quoniam ex aliorum contentione magis,
 quàm ipsum per sese cognosci, atque intel-
 ligi poterat: coactus Hominum, & Bellua-
 rum exempla contuli, in quibus recensendis
 nemo mihi priùs, quàm sibi succensuerit,
 memor baud agrè ferre debere à me dicta,
 quæ ipsum facere non puduerit. Tibi verò
 nominique tuo dicatos afferet Claudius fi-
 liorum meorum natus secundus: cùm quia in
 his avunculi tui, amantissimi mei, sit men-
 tio: cui tu virtute ac dignitate successisti:
 tum quòd filiolos meos sic institui cupio, ut
 paternis vestigiis ambulantes, illius defuncti
 memoriam colant, tui viventis servitutem
 serviant.*

HIERO-



HIERONYMI RORARI

QVOD ANIMALIA BRVTA
ſæp ratione utantur melius Homine.

LIBER PRIMUS.

PROFICISCEBATUR
Neapolim accitus à Carolo
Quinto Bernardus Cleſius
Cardinalis Tridentinus, ob
eximiam probitatem utrique
Cæſari, Carolo, & Ferdi-
nando gratus; cum hoc, mihi
vetus, & amoris plena intercede-
bat familiaritas; itaque cùm
privatum negotium cum Cæſare
haberem, non injucundum comitem
me dedi: perveneramus Velitras
vigefimo ab urbe lapide, ibi
poſt cœnæ tempus, recreandi
animi cauſa (& erat Cardinalis
omnium horarum vir) admiſſus
Circitor, canem introduxit, qui
per rotas exilire, variôſque
motus ad nomina peragere
didicerat, ſed hæc & id genus
cum aliis commu-
nia;

nia ; illud singulare , quòd cùm Circitor è sinu libellum extraheret muficis notis depictum , canis ad genua exiliens , canentem feftabatur , voce nunc acuta , nunc gravi , modò continuato fpiritu in longum tracta , modò inflexo variata. Hæc fpectantibus rifum , mihi ftuporem inducebant : tam docile animal , quòd offensa meminiffet , & qua poffet arte imitaretur , magnum , & admirabile ; verùm etiam num admirabilius , quòd inter eorum cœtus , quos nunquam viderat , fecerneret vel ludi , vel vini avidiufculum , nec aberraret unquam ; inefle profectò aliquid , quod in homine divinum , in bruto , nefas eft dicere : quando quafi phyfiognomon aliquis fciret hominum naturas nofcere. Tunc Cardinalis in me converfus , En , inquit , tibi Rorari , quem tu prædicas Bononiæ florere Arcivida : fcio , inquam , haud multum probare te , quæ foleo de Arcivida conftanter affirmare : quæ plerisque omnibus nota , mihi quàm notiffima funt ; an negas quasdam homini notas affixiffe Naturam , quædam lineamenta ; quibus quid in nobis fit , quidve futurum , peritus conjiciat ? nec folum hæc noftra , fed quæ noftratia funt ? celeres parentum , immaturos filiorum obitus , molles vel duros fortunæ fuccelfus ? Ergo , inquit , verum effe in aftronomis ftatuis , quod tuus laudatus M. Manilius cecinit ,

*Fata regunt orbem , certa ftant omnia lege ;
Longa q̃ per varios fignantur tempora curfus.
Nafcentes morimur : finis q̃ ab origine pendet.*
Immo,

Immo, inquam, ab ea sententia, tam me veritas ipsa; quam religio nostra avocat; quippe si cogerent sidera; neque fures jure laqueo, neque homicidæ gladio plecterentur; rursus fato functi, malè actæ vitæ pœnas iniquè subiremus: benè actæ præmia indignè adipisceremur. Quid ergo, inquit, hæ tuæ notæ, & lineæ afferunt? nempe inquam: quod apud Gellium differit Phavorinus philosophus; qui siderum vim comparat excelsæ atque declivi monti, unde si lapidem jeceris, isque rotundus fuerit, monte ad præcipitium inducente, ad ima labetur; contrà si quadratus fuerit, alicubi consistet, forma sua retardatus: non secus arbitratur hominem, etiam quòd Natura ad hoc agendum, ad illud patrandum inducat: non tamen cogere, quin ratione, quæ potissimum in homine imperat, ab iis abstinere queat, quæ infelicitatem afferre cognoverit. Dedit enim nobis summus rerum opifex, animi, cui corpus paret, liberas habenas; possuntque vitia, ex naturalibus causis orientia, voluntate, studio, disciplina extirpari, & funditus tolli; quod ita esse, ex illo Socrate constat, qui primus è cœlo philosophiam devocasse, & inter homines constituisse dicitur, cujus è facie cum Athenis in foro Zopyrus Arcividæ haud dissimilis, multa probra notasset, & rideret quasi delirantem, audientium corona: risus compefcuit Socrates, naturam asserens ad ea se genuisse: rationem, nequid istiusmodi admitteret, deterruisse. Hinc Stilponis sectatores magnæ laudi

præceptori suo tribuebant : quem ebriosum & mulierosum natura fecerat , & nemo tamen ebrietatis , nemo libidinis vestigium in eo videbat. Cur , inquit , dixisti rationem , quæ potissimum in homine imperat ? putasne rationem in belluis itidem inveniri ? hæc inquam opinio diu me torfit , rationem sæpenumero melius in belluis , quàm in hominibus reperiri : nihilque prorsus nobis inesse , quod non iisdem natura largita sit : non dico universa singulis , nam neque nobis omnia ; hic prudens , ille simplex , & omnino rudis ; hic laudis , & gloriæ cupidus , ille somno , & ignaviæ deditus ,

Dij immortales, ait Comicus, *homo homini quid præstat :*

Stulto intelligens.

Invenies etiam , quibus præter figuram oris nil hominis sit : quales apud vos Germaniæ Principes , qui istiusmodi monstris delectamini : quos divinus Vates veriore vocabulo jumenta appellavit , quia parum ab eis distent. Hujus autem sententiæ non ego auctor , sed Plutarchus Cheroneus , veruntamen hic auctor : ut qui eruditione , ingenio , exemplorum copia reliqua assequitur : id unum (pace tanti viri dixerim) non consequatur : dum nostros in mores , nostramque naturam , invehendi desiderio magis , quàm veritatis indagandæ ducitur : quid enim in rem facit , feras hominibus fortiores esse , quia sine dolo , sine fraude dimicent , præliisque potius immoriantur , quàm ut animum despondeant ?

aut

aut temperatiores, quoniam Cornix novem ætatibus vidua perseveret? hoc si quis pro comperto habeat, quod habere tam diuturno annorum curriculo non potest: fatebimur, à natura Cornici datum, ut amisso pari, alterum non admittat, ratione fieri negabimus; rursus in vulnera ruere, non est ratione uti, stolidum illud robur, non fortitudinem appellabimus. Nam cum contemnendæ mortis varij modi sint, varij exitus: non omnes fortitudinis præclaro nomine dignabimur. Fortes non sunt, qui alicujus desiderij potiundi spe privati, aut calamitate oppressi, manus sibi intulerunt, qualis paucis annis antè Philippus Strossius opibus florens, literis non ineruditus, cætera felix, si sua sorte contentus, partibus adversis non favisset, de quibus intellexisse videtur Virgilius,

*Proxima deinde tenent mæsti loca: qui sibi
lethum*

*In fontes peperere manu, lucemque perosi
Projecere animas; quàm vellent æthere in
alto*

Nunc Et pauperiem, Et duros perferre labores!

Non etiam fortes, qui sapientiam adeptos se falso putantes, eam extrema dementia denudarunt, qualis ille, Horatij,

Deus immortalis haberi

*Dum cupit Empedocles, ardentem frigidus
Ætnam*

Insiluit.

Cujus

Cujus stultitiæ æmulus , Antonino Vero impe-
rante , apud Pisas Philosophus , rogum suis tibi
manibus extruxit , in quem vivens , valénsque
infiliret ; quicunque tale aliquid egerunt , intrepide , non fortiter egisse dicuntur. Fortis fuit
Lucretia Romana quæ vim passa , animum culpa , corpus peccato non liberavit : fortior ætate
nostra superioris Pannoniæ nobilis Virgo , à
Turca rapta , virginitatis florem redemit , edo-
cendi graminis pacto , cujus succo corpus impenetrabile redderetur , periculùmque facturo ,
herba , quæ fortè obvenerat , delinitum jugulum , gladio metendum præbuit , mallens honesta morte occumbere , quàm contumeliam pati :
fortes , qui pro salute patriæ mortem oppetiere ,
& ne in singulis laborem , fortes fuerunt , qui
cum gloriæ alicujus spe mori , quàm cum futuri
dedecoris suspicione , vivere maluerunt , quorum
multa apud Græcos , non pauciora apud Romanos exempla suppetunt. Harum omnium fortitudinum expertes esse feras , credere libet ; quis enim in brutis animantibus mortem contemnentium causas indaget ? una superest eorum ,
qui servituti mortem præferunt , quo in genere ,
Feras excellere censet Plutarchus , & hominibus idcirco præstare , rectè , an perperam , aliorum judicio relinquo ; non enim eo pacto fortis fuisset Julius Cæsar , non , qui nunc regnat ,
Franciscus Gallorum Rex , à piratis alter , alter ab Hispanis in captivitatem ductus , qui ambo non morte , sed auro à servitute in libertatem se
vindi-

vindicarunt. Sequamur & nos tantorum Regum exempla, sequamur Homerum laudantem Ulyssē certandi, & cū opus fuerit, fugiendi peritum: nec belluas ista gloria interim fraude-
mus; quin adversus Plutarchi sententiam ostendamus, quæcunque homini extrinsecus eveniunt, belluis pariter accidere: præterquam-
quòd alienæ gloriæ non invident, non discor-
dias ferunt, non aliena felicitate macrescunt;
unde fit, ut multarum ægritudinum pondere liberatæ, acutiùs cernant, æquiùs perpendant, benigniùs sibi, & aliis consulant. Elephantēs, qui reliquis robore præstant, non ad mortem obstinati perdurant, quin vincenti, terram, & verbenas in victoriæ confessionem, & servitutis signum porrigunt. Cn. Pompejus, qui ob virtutem Magni cognomen meruit, Veneri victrici templum dedicaturus, viginti in Circum induxit elephantos, in quos Numidæ jacularentur; qui cū se telis impeti cernerent, nec fugæ spem superesse, ad preces versi inenarrabili habitu populi misericordiam imploravere; advertis, non omnes belluas, neque semper, servituti mortem præferre: & agnovisse preces, ac oblatam lamentationis speciem, ad impetrandam misericordiam valituras: quando nil mortalium magis proprium esse debet, quàm misereri, & parcere, quorum acta in cinerem rediguntur, cogitatus in auram evanescunt. At non hæc à feris meditata ratio, illos à crudelitate avocavit: qui in vario, & novo tormentorum genere delectati

delectati sunt : quique in ulciscendis , quibus jure , vel injuria irascebantur , oculos pascere jactabant. Hujus qui rerum apud Turcas potitur , atavus , si quos è captivis , servituti inutiles audisset : imperabat palo per posticum in intimum corpus adacto , in sublime erigi , & cibo , quem petiissent ali , ut diutiùs inter vitam , & mortem cruciarentur ; & hic erat homo , qui (ut ait Terentianus Chremes) humani à se nihil alienum duceret. Turcam dices , & in hostes , at captivos hostes ; nec hic sæviendi finis , idem in suos erat. Memoratur Bizantijs in hortis , quos in delitijs habebat , cum tribus pueris ambulando , advertisse citri pomum decerptum , quod in prima deambulatione pendere viderat , furtum negantibus , imperasse pectora dividi , & nisi in primi , cui lethalis fors contigit , stomacho , pomum inventum fuisset , idem erat reliquis duobus supplicium ferendum.

Ira furor brevis est : animum rege : qui nisi paret ,

Imperat ; hunc frænis , hunc tu compesce catena.

Quod aliud frænum , quæ alia catena defuerat , quàm ratio ? sed non rationis expertes leones sunt , qui ubi iracundia premit , in viros potiùs , quàm in fœminas sæviunt : in infantes nunquam , nisi magna fame. Vitoldus Lituaniæ Dux , non subito furore ictus , quin voluptate potiùs , (si quis modò tam barbarus , & tam immanis , qui voluptatem in atrocissima re capiat) quos capitali

capitali pœna dignos judicasset, urforum pelli-
bus inclusos, à veris urfis lacerari jubebat; ita-
que audita quisque damnatione sua, laqueo, aut
quovis alio mortis genere, vitam libentiùs finie-
bat. Fuit mihi Cracoviæ relatum, dum Pauli
tertij oratorem agerem (horret animus dicere,
& invitus talia de illa natione refero, quæ præ-
terquam quòd me summis honoribus affecit, &
amplissimis muneribus donatum dimisit: ea
morum civilitate præstat, ut obliterato Satyrico
carmine,

Ultra Sauromatas libet hinc fugere:
cum ipsa Italia contendat) dicam tamen: quan-
do nec aurum sine fæce reperitur. Memorabant
latronem fuisse ex iis, qui viatoribus insidian-
tur, qui servantem gregem puellam adortus,
cùm ob ætatem virum ferre nequiret, indigna-
tus non posse importunam libidinem explere,
alterum pedem arbori devinxerit, alterum equi
posteriori pedi, laceramque duas in partes dimi-
ferit; quos putas luctus, quas preces infeli-
cem fudisse, & averfa tamen rationi hominis
mens stetit? Leoni contrà, obvia facta in syl-
vis, captiva Getuliæ mulier, cùm se supplicem
exhibuisset, fœminam infirmam, profugam,
indignam præda animantium omnium gene-
rosissimi, & qui cæteris imperaret, inoffensa
discessit: & hos rationis expertes, illos partici-
pes esse dicemus? verùm fuere barbari, fuere
grassatores, innocentum sanguine pasci soliti:
non barbarus, nec in sylvis grassando, sed Italicus
in um-

in umbra , & deliciis vivendo educatus , Antonius Otho Montis Pheretrij Comes , puerum, quo à cubiculo utebatur , pice , atque sulphure perfuso linteo involutum , vivum ardere jussit, quia ad præfixam horam candelam non attulisset, dignam mehercle causam , cur tam immaniter fureret ! dignum Principem , qui alteram humani generis facem Neronem imitaretur , qui cùm insano incendio , ex quatuordecim Urbis regionibus , undecim absumpsisset , nec Populi Romani odium extinguere posset , vertit in infantes , mentitus auctores incendij , fuisse Christianæ religionis tunc pullulantis pios cultores, mandabátque ferarum tergis contactos , à canibus laniari, crucibus affigi, capite truncari : inter quos Petrum Apostolorum Principem , & Paulum illum electionis vas ; alios suo Circensi ludicro addictos , quod habitum aurigæ indutus exercebat egregius Imperator , jubebat in luminis usum uri , & præbere lucem prætereuntibus ; quos gloriosos Martyres , foedus Satyricus vitiatorum doctor magis , quàm censor suo carmine perstrinxit ,

Pone Tigellinum tæda lucebis in illa,

Qua fontes ardent, & fixo gutture fumant.

Fuit ulla fera truculentior Ecelino ? qui quamquam atavum referebat Germanum ; in Italia tamen natus , Patavinorum indigena , crudelitate cum Phalaride certavit ; aut qui eum superare etiam contendit, Anfidiſius Patavinæ urbis præfectus , ædificato in Citadellæ oppido carcere, quem

quem eorum , quorum opes emungebat ; quosque odio persequeretur , affinium , & amicorum turba replebat , nec nisi quater in anno purgari sinebat , non excrementis , non aliis immunditiis , non denique cadaveribus illorum , qui omnibus necessitatibus macerati , intolerando insuper foetore conficiebantur : horum sub crudelissima tyrannide puberes mutilati , pueri concisi , virgines vitiatae , matronis mammae ademptae , praegnantibus uteri execti , partus flammis dati. Et ambigimus adhuc auferre rationem homini , & illam belluis dare ? Gandavum Belgarum civitas , hujus invicti Imperatoris natale solum , Leonem alit generosis insignem jubis : Is oblatum in cibum parvulum canem non offendit modò , verum etiam convivam adhibuit ; evenit semel , caveam mundantis incuriam , ferreos cancellos recludi ; egressus leo toti civitati terribilis fuit , succurrit ejusdem , qui culpam admiserat , solertia : capto namque & auribus torto cane , ad dolentis vocem revocavit leonem aetati opitulaturum , in quam homo tam crudeliter grassatur. Elephanti pari modo imbecillium curam gerunt : minus valida pecudum occurrentia manu dimovent , nequid imprudenter obterant , nec nisi laceffiti nocent. Dices istos , quos recensuimus , singula saevitiae monstra fuisse ; quid illa diritas ab universis Taurisanis eodem Ecelino extincto repraesentata ? sex ejus fratris filij subito populi incursu interfecti : uxor in frustra dissecta : filiae vivae in ignem coniectae.

jectæ. Non crudelia minùs , quæ Pisani generis Italici dedecus exercuere , ardente cum Florentinis bello , suspicione ducti Ugolini Gerardeschi exercitus Ductoris consensu , nonnulla castella amisisse ; inflammante Archiepiscopo Rinerio , qui tumultus sedandi , & compescendæ iræ auctor esse debuerat : captum Ducem cum quatuor filiis , quorum nullus puerilem exuerat ætatem : turri , quæ nunc etiam famis cognomen servat , incluserunt : projectisque in flumen clavibus , sævissimo omnium supplicio vitam finire coëgerunt : quid parvuli meruerant , etiam si pater proditoris reus convictus fuisset ? à cuius ætatis injuria irata bellua abstinet : itaque minimè mirum , si iusta Dei vindicta , qui terra , qui mari , longè latèque imperitabant , ne quidem ulnam ditionis tenent , cunctis execrabiles facti. Potest venia Reip. Venetæ dari eorum quæ in Ducem suum Petrum Candianum egerunt , nulla quippe Resp. crudelitatem magis aspernata , & quod tunc fecit , superbi dominatus odio , & recuperandæ libertatis desiderio fecit , conjecta in domum flamma , deturbatum trucidarunt , filium infantem in nutricis gremio jugularunt , amborum corpora ad macellum canibus lananda projecerunt , documentum daturi , ne quis futuris sæculis opprimendæ Reip. suæ auctor existeret. Bocchus Rex in triginta elephantos sævire decreverat , stipitibusque alligatis totidem alios immisit , & qui stimulis irritarent , nunquam inducere potuit alienæ ut injuriæ ministri fierent.

fierent. At Ravennates sponte sua in Lemigium Exarchum exarserunt, quem non contenti trucidasse, uxorem, & pellices ad stuprum vulgarunt, Exarchanos Judices publico consilio interemerunt, eorum familias ludibrio habuit populi multitudo, quæ semper nimium aut odit, aut amat. His addam Caroli septimi Gallorum Regis Marescalcum, qui magica vanitate delectatus, centum & viginti mulierum prægnantium secuit uteros; & Abecillensem Cauponam illam, quæ jugulabat infantes, & sale conditos in cibum hospitibus dabat. Profectò qui carmina condidit; quibus pueri à primo limine instituuntur, cæterum præceptis philosophiæ plena, cum sapienter omnia, tum illud sapientissimè protulit:

*Cum tibi proponas animalia cuncta timere,
Unum præcipio tibi plus hominem esse ti-
mendum.*

Regnante Ferdinando Catholico Rege, Helisabeth conjux æterna memoria digna virago, ad claustrum secesserat in quo Leones Valentiaë publicâ impensâ aluntur; inter eas quæ Reginam comitabantur virgines, erat adolescentula forma egregia, sed petulans moribus: quam deperibat illius urbis in primis clarus Emanuel, cui res præclarè cœpta Leonis cognomen postea dedit. Ea transennæ innixa, unde leones spectabantur: è chirothecis alteram demisit, invitato ad recuperandum amante: Juvenis subeundæ ignominiaë metu (& sunt Hispani hujusmodi
qui

qui vitam pro laude paciscantur) evaginato gladio , lævæque injecto paludamento , caveam recludi iussit , in ipsoque vestibulo genua flectens , rectâ ad leonem ivit : & porrecta cuspide chirothecam sustulit , versâque in leonem facie retrocedens , eundem honorem in limine exhibuit , immoto persistenti , & audaciam viri fortè miranti ; ad puellam inde perveniens data chirotheca , malam manu percussit , caperet scortillum , & memoria teneret non ampliùs virum morti objicere : in alterutro rationem fuisse diceres ? in procaci ne virgine , quæ fidum amantem certæ morti obijciebat ? an in juvene , qui stultum honorem , vitæ securitati præferebat ? in leone nimirum : qui humilem , nullam vim inferentem respexit ; & illos tamen , qui feris sæpe truculentiores sunt , ab humanitate homines appellabimus ? has , quæ non nisi provocatæ , aut fame urgente nocent , à feritate feras dicemus ? Elephantes homini in solitudine erranti obvij facti , clementes , & placidi viam demonstrant , illiùsque cujus conspectum vestigium timeant , itineris duces , & comites fiunt. Quælibet sævitia , quilibet impetus canum , mitigatur ab homine residente humi ; hominum verò rabies , ne à mortuo quidem inimico sedatur : hinc ajunt apud Romanos inventum , ut cadavera cremarentur ; quoniam quorundam insania in ea quoque sæviret , sepulta corpora eruendo , & feris lanianda præbendo. Atque utinam illa tantùm in gente malorum dæmonum cultui dedita,

dedita, is furor quievisset, & non ad nos, qui puram, atque veram religionem colimus, pervenisset; quid autem ad nos, immo ad illos qui summi Dei vicem in terris gerunt, pudet dicere, quod illos non puduit facere. Stephanus Sextus Formosum Prædecessorem suum mortuum erui fecit, & (astantibus, qui ad celebrandum Concilium venerant) pontificalibus exuto indumentis, manus abscidit, abscissas in Tiberim projecit, omnique dedecore affectum cadaver, in loco non sancto sepelire jussit. Non fuerat satis Pontificem unum adeo vecordi dementia insaniisse; nisi Sergius tertius alieni odij minister, ejusdem furoris contagione, in eundem Pontificem debaccharetur; è tumultu iterum extractum, in foro Romano capite truncari, & in amnem projici jussit. Verum quid antiqua, & obsoleta repetimus? Is qui nunc vivit, Henricus Angliæ Rex, aliam super aliam uxorem ducendi libidine cæcus, post innumeras patratas cædes, inter quas Roffensis, & Morus duo illa doctrinarum lumina extincta, duæ illæ Catholicæ fidei firmissimæ columnæ everse; nonne divi Thomæ Cantuariensis, cujus natalem diem celebrat Ecclesia, cadaver effossum, non secus quàm si viveret, citari, & coràm sisti fecit? adversus Martyrem Christi dicebat testimonium, aurum, quo solido condita erat ara, dicebant gemmæ, quæ auro inclusæ radiabant. Quamobrem, qui alterius Tyranni triste judicium pro Christi fide subjerat: thesauri reus ne
B istius

istius quidem sententiam evitare potuit, cremati
beati cineres in auras spargi iussi sunt. Atqui
hujusce extremæ dementiæ furiis non prius agi-
tatus is Rex, quàm Lutheranis hæresibus se
possidendum penitus tradidit; dignus alioqui,
omni regia virtute conspicuus, & qui doctum,
& apprimè Christianum libellum scripserat, ad-
versus idem illud, quod nunc profitetur dogma:
adeò præcipites eunt, qui à veræ fidei cultu
aberrantes, pessum semel ire cœperunt! Del-
phini sui generis defunctum efferunt, ne ab aliis
piscibus laceretur, & id curant de sensu jam ca-
rente; nos rationis capaciores erimus, qui
istiusmodi insaniæ plena patramus? Vedius Pol-
lio Romanus eques, non odio, sed cruenta vo-
luptate allectus, damnata mancipia in Mure-
narum vivariis mergebat, non quòd in usum
distrahendi terrarum feræ non sufficerent, verùm
quòd voluptates videndi viventem hominem ad
extremum laniari in illis, adamaret; & is Pollio
ex amicis Augusti numeratur, Augusti inter
Divos relati, qui si humanitatis micam, nedum
Divinitatis in se habuisset, nunquam talis mon-
stri familiaritatem adamasset. Verùm enimverò
quid miramur justitiæ terminos semel egressum,
totum se nequitiae possidendum tradidisse? illo,
illo nempe proscriptionis die, quo non vidit
Sol sceleratiorem; inter sicarios efferaverat ani-
mum ita, ut cui per flagitium, adeptæ tyranni-
dis fundamenta debebat; quem ipse Parentem,
quem liber Populus Romanus, patriæ patrem
dixerat:

dixerat : eundem obtruncari passus sit , obtruncatūque caput inter præcillas manus , in rostris poni : ubi ille consul , ubi sæpe consularis eo ipso anno adversus sceleratum Antonium , quantum nulla eloquentiæ vox , auditus fuerat , in quo Phalarides omnes deus iste superavit. Quòd si Justitia reliquarum virtutum Regina, sic à Principe violata , & à Principe inter Deos stolidè relato , cur non à belluis cultam , venerabundi exosculabimur ? Narrant Ægyptij , Aspidem ad cujusdam mensam accedere solitam , micis-que & cæteris esculentis pasci ; enixa catulos , ab eorum uno , nondum per ætatem rationis compote , nondum accepti beneficij gnaro , hospitis filium interemptum offendit , in satisfactionem catulo necem intulit , nec in eam domum ampliùs est reversa ; potest major in homine justitia reperiri ? cui non sat fuit , filium necasse , nisi seipsa exilio mulctaret. Quid aliud detinuit Bocchi Regis elephantos , ne alienæ injuriæ ministerio fungerentur , quàm quòd iniquum censebant in sui generis belluas sævire ? quod homo avaritiâ sæpiùs , quàm injuriâ laceffitus toties exercet. Hæc justitiæ pars à quadam animi celsitudine manat : quæ tanta in belluis reperitur , ut sæpe parem in homine desideremus. Leo venatorem , qui telum sine vulnere miserit , sternit , non vulnerat , ceu ignavum & indignum , in quem ulciscatur. Alexandri Macedonis equus regio ornatu stratus sessorem alium admittebat neminem ; idem in

Thebarum oppugnatione saucius , in alium equum transire Alexandrum minimè passus est; quamobrem mortuo duxit exequias , & tumulum urbe circundedit. Idem de Cæsaris Dictatoris equo perhibent, alium prorsus sessorem dedignante. Equi unius laudi duo summi Imperatores testimonium subscripsere; Augustus tumulum condidit , Germanicus præclarum carmen cecinit. Agrigenti multorum equorum tumulis adjectæ pyramides , arguunt , clarissimos viros non usque adeo insaniisse , ut honores , qui homini debentur , belluis temerè solverent. Impudens censebor , si his immiscuero , quæ de quodam meo possum; veruntamen, quoniam de equis , non de hominibus sermo , venia dabitur. Fungebar legatione Clementis septimi apud Ferdinandum Romanorum Regem , uterbarque equo : quem quoties ascendissem , toties occurrebat illud Virgilianum,

Stare loco nescit , micat auribus , & tremit artus.

Adjeramus oppidum in Quadis (quos Slessitas vocant) Georgij Marchionis Brandiburgensis illius , qui à Catholica fide , in errores Lutheranos abiit : nunciarunt ab equo turpiter læsum , cui equorum custodia commissa fuerat , & cum nuncio aderat ipse quasi alter Deiphobus , truncatis naribus , querebatur Falcum id sibi fecisse , (falcum (ut nosti) gilvum Germani appellant) tantò magis miratus , quod ne calci-trandi quidem , nedum mordendi reus unquam fuerat;

fuerat; afferebat famulus, postquam eo uti cœpisssem, tantopere superbire, ut ferre nequiret alteri prius, quam sibi potum præberi, in angulo stanti situlam se primùm obtulisse, inclinato inde sub tigillo capite, quo stationes equorum separantur, ad ipsum ex ordine accedentem, mordicus prehensum: jussi deinceps antiquum vectorem meum parari, pro quo inter familiares contentio fuerat, unoquoque illum detrectante, non alia ratione, quam quod cæteris minor, pernix alioqui, & non indecorus. Cæterùm familiaribus utebar Germanis, quibus magnitudo magis, quam species cordi: mirum quanta repentè mutatio, qui velut ætate consenuisset (unum quippe de viginti annis usus fueram) flaccidis auribus tristis incedebat: me in dorsum recepto, alacer hinnire, superbos gressus glomerare, ut judicarent familiares, eatenus indignatum à Domino ad servitia rejectum fuisse. Parem generositatem sibi vindicant reliquæ quadrupedes. Alexandro Macedoni dono dederat inusitatae magnitudinis canem, Albaniae Rex, imperavit Alexander apros, & ursos emitti, immobili jacente cane; offensus tanti corporis segnitie, generosi spiritus Imperator, occidi jussit; nunciavit hoc fama Albano Regi, quare alterum mittens, monuit, ne in minus lævis experiretur, sed in leone, & elephanto; duos sibi fuisse, hoc interempto non fore tertium, nec distulit Alexander, leonemque fractum extemplo vidit; mox elephantum, haud alio

magis spectaculo delectatus ; siquidem horrentibus per totum corpus villis , ingenti latratu intonuit , mox in cervicem insiliens , & inde belluam artifice dimicatione , qua maximè opus esset , infestans , crebra vertigine tandem affixit ; hæc animi celsitudo , non potest sine magno laudis adipiscendæ , ruborisque & ignominia evitandæ intellectu consistere. Cujus rei , non dubium argumentum dedit in exercitu Antiochi elephas ; non audebat , qui dux agminis erat , amnem ingredi imbribus auctum , & turbidum ; edixit Rex , qui transisset , ejus principatum fore : confestim è grege ausus quispiam , honoris cupidine tactus : quamobrem argenteis phaleris , quibus maximè gaudent , principatūque donatus est , notatus infamia , cibo abstinuit , inediaque consumptus , mortem ignominia præferens. Leones urgente qualibet magnâ canum , & venantium turba , in campis , ubi conspici possunt , contemptim restitantes cedunt , ne formidine perculsi fugere videantur : at ubi virgulta , sylvasque penetraverint , celerimo cursu feruntur , non ampliùs turpitudinis suspicionem adesse putantes : in hac parte aliquorum hominum ignominiam non detegam , ne illustrium quorundam memoriam offendam : qui hoste imminente cubiculis includi , aut in castris inermes capi maluerunt , quàm se pugnae cum gloriâ committere ; & horum alij habenas regni tenent , alij Reipub. suæ principatum sortiti sunt. Memorantur equi in Claudij

Cæsaris

Cæsaris secularibus ludis, excusso auriga, nihilominus palmam obtinuisse, peractoque legitimo cursu, ad metam stetisse, ut puderet homines vincendi desiderio, & arte, ab equis vinci. In ludis quoque Circensibus, ac si auriga staret, equi cucurrerunt in Capitolium ter sedem lustrantes, ut gloriari etiam viderentur lustrandi ritum non auxisse, non diminuisse. Proponunt victori equo præmium Veneti, qua die Patavium à Carrarensium tyrannide liberarunt, mittuntur undique pernices equi; solitus erat Franciscus Gonzaga novissimus Mantuæ Marchio, duos mittere, nec erat alius, qui omnis generis equorum, & pulchritudine, & numero magis abundaret; dabatur currendi signum extra portam sanctæ Crucis, quæ non obliquo, ut nunc, sed recto patebat exitu, fiebaturs cursus ante Bovis ædes in quibus jus civile legebatur, nunc confuso ordine, omnibus disciplinis liberalibus loca statuta; in prato vallis stabant tubicines qui prætervolantium equorum primo, proximoque animum buccina dabant; duorum alter, quos Marchionem mittere solitum diximus, sessorem non ferebat: ubi primum currendi spatium corripuisset, infidentis pueri lacertum leni morfu prehendebat, & puer assueti moris gnarus, in partem defiliens, vacuum dorsum linquebat, equus à recto cursu non aberrans, ad metam properabat, victor semper; nec ulnam ultra excessisset. Memini juxta secundam, quæ tunc erat porta,

nunc ea mœnia solo æquata jacent, vidisse senem à porticu in alteram transire parantem, cum inclamasset turba, adventantium equorum aspectu, titubanti rediret, an pergeret, intervenisse equum nimbo per similem, impetūque strato sene, corruisse simul: constiterant ibi tubicines, & prætervolantem secundum, bombo animabant, resiliit à casu equus, & præteriens eum, qui primus evaserat, palmam nihilominus obtinuit; tanta erat adipiscendæ laudis cupido. Domesticiis libenter utor exemplis quibus fidem obstringere possum, & alicujus amantissimi mei memoriam recolere. Vivente Maximiliano Cæsare utebar equo cujus exactæ jam ætatis superius mentionem feci: extra Enipontem animi recreandi causa equitabam cum Eugenio Cypri Principe illo frugi, qui à Turca Præfecto Boslinæ fide prius datâ, cum tota familia est interfectus; patienti in campo cervos pascentes reperiebamus, quorum incolumitas regio edicto capitali poena cauta fuerat; equus procul visis cervis, decertandi studio, ceu venaticus canis, ad cursum accendebatur; accidit semel duos velocissimo cursu insequenti, ad extremam cujusdam prati ripam devenire, quæ præcipiti quinque pedum altitudine humilior prato jungebatur; nequiveram pernici cursu abreptus, disruptam rupem ad perpendicularum inspicere; nec si vidissem, sic subito solutum in cursum equum, frænis cohibere; ab alto desilientes cervos insecutus; non æquavit modò,

modò , verùm etiam inter utrumque volans ,
invicem disiunxit. Hujus generosæ gloriæ non
item Alites expertes sunt. Aquilæ inplumes pul-
los suos alis percutientes , cogunt adversos Solis
radios intueri ; conniventem uti degenerem è
nido præcipitant ; optimum nobis documen-
tum tradentes, ut degeneres filios citiùs abjicia-
mus , quàm ut segnitie fordescant. Eadem lau-
dis ambitione inflatus Pavo gemmantem expan-
dit caudam , contrahens in unum pennarum
oculos , quos adverso Sole in primis spectari
gaudet , intelligens prorsus sic colores fulgen-
tiùs radiare , sic umbræ quosdam repercussus
cæteris quæri, qui in opaco clariùs micent. Cer-
tant Luscinia animosa inter se cantus conten-
tione, victa sæpe vitam morte finit, spiritu priùs
deficiente quàm cantu ; quo magis damnandi
homines , quorum animi non efferuntur laudi-
bus, non incenduntur ad studia , gloria. Inest &
Columbis laudis intellectus , norunt suos colo-
res , & sibi met plaudentes vario volatu cælum
fulcant , unde fit ut in ipsa gloria gaudentes , sæ-
penumero rapiat earum occultus hostis Accipi-
ter. Qui laude , vel gloria tanguntur , pudore
affici par est ; quocirca Elephantes victoris vo-
cem fugiunt , nec nisi in abdito coeunt , nec
priùs in aliorum numerum redeunt , quàm se
flumine proluerint ; cuius rei tam parvus inter
homines pudor, ut ejus vel meminisse pudeat. Nil
vilius Asinis, & parituræ tamen lucem evitant, ne
conspiciantur ab homine. Equabus tonsa jubâ

extinguitur libido , quòd pudeat sine coma esse. Idem Pavones amissa cum foliis arborum cauda , pudibundi latebras quærunt , donec iterum cum flore renascatur : ad idem spectant gallinacei Galli , victi occultantur , & silent , ægrè servitium patientes : in victoria voce , & cantu exultant , se principes esse testantes. Hæc cum dicerem , subrisit Cardinalis , plurimum , inquiens , mihi belluas debere , quas ab innata feritate vindicarem , & hominibus mitiores (si Deo placet) redderem , non fortitudinem interim adimens , quin ita concedens , ut mortem contemnere , & ubi visum fuerit , temporis servire norint ; laudis porro , gloriæ , ruboris intellectum , quæ summi Philosophi uti à ratione , non à natura provenientia solis hominibus reservarunt , sic feris communicarem , ut rationis plusquam participes redderem : quin & Justitiæ cultum , qualis severior forsitan , justior in homine non reperitur : cum sæpe summum jus summa sit injuria , an tu (inquit) dubitas si vera sunt , quæ de Aspide narrant Ægyptij : non omnia humanæ justitiæ exempla aut superasse , aut æquasse ? L. Brutus Romanæ libertatis conditor , duos adolescentes liberos virgis cædi , & securi percuti fecit ; quia cum Tarquiniis consensissent in excidium patriæ , quæ nobis vita charior esse debet ; accedebat justæ ulciscendi causæ privatus dolor , non habendi pro filiis illos , qui pro patre non habuissent eum , qui genuerat. L. itidem Manlius filium ,
qui

qui Consulare imperium neglexerat, morte multavit, durum istud; poterat mitius exemplum in improvidum adolescentem, & evitandi dedecoris, atque adipiscendæ laudis cupidum edi, sed erat Lucij filius: cui atrox ingenium, Imperiosi cognomen dederat; nec tam disciplinæ militaris, & Consularis imperij violati cura accendebatur, quàm quòd se in eo contemptum, & dedecore affectum dolebat, itaque militibus suis odio; juventuti Romanæ tota vita execrabilis vixit. L. quoque Virginius non poterat alia viâ filiam à vi, ab impudicitia eripere. Quid autem simile in Aspide? nullus ibi privatus dolor, nulla disciplinæ violata majestas, nulla necessitas, nihil denique quod animum à recto impediret, justissima duntaxat hospitis vindex facta: qui tam bene de ea meruerat, cui non satis visum homicidam filium interemisse, nisi sibi domus illius, unde victus suppetebat, exilium indiceret. Doceas autem oportet, feras eadem charitate suos liberos amplecti, quæ nos nostros solemus, dein gratitudinis, atque ingratiutudinis vim sentire, tunc demum res acta, fide, atque miraculo digna censebitur. Utrumque inquam, perfacile; est enim charitas creatis omnibus dispertita, quippe quæ nil aliud est, quàm amoris nomen, & quidem gratuiti. Deus ipse, qui nulla re egens nobis consulit, & nostra causa producit omnia, charitas est, cujus exemplo parentum erga filios amor, charitas dicitur; alioqui si parentes sua causa

diligerent filios , quemadmodum solemus ar-
va , prata , pecudum greges , non charitas ,
sed mercatura quædam esset. Infundit autem
Divina bonitas charitatis suæ igniculos omni-
bus , ut diximus , à se creatis , sine quibus ani-
mantium vita consistere non posset , cessaret
defensio , cujus injuriæ obnoxij parvuli desere-
rentur , si cessaret charitas ; hinc fit ut nobis
hominibus nullius incolumitas suavior sit ,
quàm filiorum ; nullum funus acerbius , & ma-
gis luctuosum. Eiusdem mentis , ejusdem ani-
mi se faterentur alites , atque quadrupedes , si
loqui possent ; re autem ipsa declarant per fer-
rum , per flammam intrepidè videntes , si fi-
liorum charitas postulet : foeta Leæna pro ca-
tulis dimicans , in terram oculorum aciem de-
figit , ne venabulorum terrore à defensione
amoveatur : familiares hæ nostræ Gallinulæ
innocuæ , simplices , inermes , adversus ipsum
hominem , eadem ratione audent , & insur-
gunt , nullumque prorsus tam imbecillum ani-
mal quod omni pavore abjecto pro suorum ca-
tulorum , sive pullorum defensione mortem non
paciscatur. Est igitur hæc charitas & natura-
lis , & necessaria ; naturalis , quoniam à natura
data : necessaria , quia sine ea mortalium vita
non potest subsistere : at filiorum erga parentes
amor , non charitas , sed pietas dicitur , non qui-
dem necessaria : quoniam absque ea parentes de-
gere possunt ; naturalis tamen , natura quippe nos
docet illorum grata mente meminisse , quibus
vitam

vitam hanc, quam vivimus, quibus lucem, qua fruimur, quibus (ut uno verbo complectar) debemus omnia: hæc pietas tanti est, ut non injuria dictum à sapiente fuerit, solo vultu pietatem lædi. Quamobrem ferunt Romulum in condendis legibus, & tota acta vita prudentissimum, nulla parricidæ poena definita, homicidium omne parricidium nuncupasse, quòd impium hoc, illud impossibile factu judicaret: hunc secutus Solon, qui regnante Tarquinio Prisco leges Atheniensium civitati præscripsit, interrogatus, cur nullum supplicium constitueret in eum, qui parentem interfecisset, respondit id facturum se putare neminem, nec sancire oportere quod antea commissum non fuerit, ne tam prohibere, quàm admonere videretur. Quod tamen consilium irritum fecit unius item & alterius nostræ ætatis nefanda impietas, bis eodem anno visum in exiguo oppido Vincentini agri Marostica, filium patrem interimere; quod sceleratum scelus Urbs amplissima Roma sexcentis postquàm condita fuerat annis non vidit; utrumque novimus, & alterum quidem egregium civem, si talem pestem sibi, ac patriæ labem non genuisset: nec id subito furore fecit, sed animo quieto; ulla si quies in tanto flagitio dici, fingi potest; neque rursus gravi injuria affectus, quanquam nulla tanta injuria, cur mortem inferret illi, pro quo mori ipsum, si res postulet, jura divina atque humana cogunt; quin levi de causa, neque dictu digna, extra mœnia

cum amico ambulanti adortus, cum pater filium precaretur, vitam tantisper linqueret, donec peccata fatendo dilueret: non prius impium explevit animum, quam tribus, & viginti confossum vulneribus reliquit, è quibus multa mortuo, sensuque carenti illata: & exoravit (ut à nobis dictum est) leonem, cui tanta feritas, mulier; pater filium exorare non potuit. Fuere certe sapientiores Romuli posterì, qui scientes nihil adeò sanctum, quod non violaret audacia: in parricidas singulare supplicium excogitarunt, in culeum namque insui voluerunt, & in flumen abjici, ne si feris objicerentur, iis immanioribus uteremur, quæ tantum scelus attigissent: aut si nudos in flumen deiecissent, in mare delati polluerent ipsum, quo cætera polluta expiari putabant. Sic qui necasset illum, unde ipse natus esset, carebat meritò rebus omnibus, ex quibus oriuntur omnia; vivebat dum poterat, animam de cælo minimè ducens, moriebatur; nec terra illius ossa tegebat, jactabatur fluctibus, nunquam ut ablueretur. Solæ omnium animantium Viperæ memorantur tarditatis impatientes, genitricis latera perumpere; at pietatis multa belluarum officia recensere possumus. Glires senescentes genitores suos summa pietate alunt: Meropes reconditos pascunt: Ciconiæ quoque senecta fessos educant: est & quædam belluis erga seniores observantia. Elephantì, qui ætate præjerit, agmini præficiunt: qui ætate proximus fuerit eum agmen claudere jubent.

jubent. Delphinis est curæ, ut juniores grandior, tanquam custos comitetur, est & illis quædam alia pietas, ut sui generis mortuos efferant, ne ab alio piscium genere lanientur. Eadem Formicis tam parvo, tam nulli animali cura. Equi comperti sunt effusis lachrymis mortuos dominos lugere: interfecto Nicomede Rege, equus ejus inedia vitam finivit; quod & ætate nostra Scanderbechij egregij, & invicti adversus Turcas Ducis, equus fecit. Confecto plagis à latronibus domino, canes à cadavere non recessere, feras, & volucres abigentes. Testantur Romani annales cum ex causa Neronis Germanici filij, animadverteretur in T. Sabinum, & ejus servos: unius ex servis canem à carcere abigi nequivisse, non à corpore ad Gemonias scalas abjecto, mæstos edentem ululatus, cui cum quidam panis frustum objecisset, ad defuncti os protinus detulisse, cadavere inde unco in Tiberim tracto, in medium flumen innataisse, ne mergeretur sustinere tentantem, effusa populi multitudine ad spectandam animalis pietatem. Jasonis Lycij obtruncati canis cibum capere noluit, inediaque consumptus est. Lyfimachi quoque Regis, & Hieronis illius perpetui Romani nominis amici, & focij, canes extinctis dominis se in rogos & flammæ præcipitavêre. Cogitate nunc, si memoratæ bellæ solius consuetudinis causa adeo perditè dilexerunt, ut post eos vivere recusarint, quo amore, qua charitate ex se genitos prosequantur! Anteposuit ergo naturali affectui,
justitiæ

justitiæ cultum Aspis illa , pluris fecit injuriam illatam , quàm ex se geniti catuli vitam , pluris ingratitudinem admissam , quàm sui , suorum-que victui necessaria. Nam quòd gratitudinis , & ingratitudinis vim pariter sentiant , nihil mirum : cùm ex eodem pietatis fonte ambæ maneant , diversis quanquam rivulis , in unum tamen sæpissime confluentes. Volumus esse grati erga Deum , cui omnia debemus ; volumus erga parentes , qui nos genuere , genitos educarunt , educatos virtute donarunt , gratitudinis cum pietate junctæ nomen assequimur : volumus erga fratres , quorum amore atque concordia non solum rem domesticam tuemur , verùm etiam augemus , & ex minima sæpe in immensam provehimus , quod ita esse , hoc tuum septem baculorum fasciculi delatum insigne monstrat , quando septem germani fratres unanimes viventes , familiam vestram nobilem licèt , ad has tamen opes , & dignitatis excelsos gradus extulistis. Volumus esse grati erga consanguineos , affines , amicos , quorum opibus fulcimur , excitamur monitis , nondum relata gratia pietatis nomen adipiscimur. Celebris est apud Seston urbem Aquilæ gloria , à virgine educata gratiam referebat , aves , cæterosque venatus aggerens : gratitudinem superavit pietas , defuncta quippe puella , & in rogam conjecta , in ardentem flammam se pariter conjecit , simulque conflagravit. In Achaïa puer Draconem enutrierat , adultumque metuens in solitudinem tulerat;

tulerat ; accidit eundem puerum adultum in eodem saltu à latronibus circumveniri ; cognita implorantis auxilium voce subvenit Draco , & à latronibus eripuit. Cuidam Samio nave in Africam delato , & in littus exposito occurrit Leo , quo viso perterritus arborem conscendit ; sed neque fera cum posset obsistere , fugienti instabat , quin sub arbore procumbens , hiatu, quo terruerat , miserationem quærebat ; ossis frustum validiore morfu dentibus inhæserat , & cum ob id pasci non posset , inedia simul ac dolore cruciabatur , quo cognito Samius fidentior redditus , ab arbore descendit , præbentique os fragmentum ossis evulsi : liberatus leo quamdiu navis in littore stetit , gratiam retulit, venationis partem quotidie afferendo. Deciderant Pantheræ in foveam catuli , recuperandi, nisi hominis manu , spes nulla supererat : occupato trivio jacebat alicujus adventum observans : sic improvisa cuidam iter agenti affuit, blandiensque , & se conflictans mœrore , qui etiam in Panthera intelligi poterat : levi unguium injectu , non reluctantem duxit ad foveam : cognita doloris causa catulos exemit viator ; salutisque suæ mercedem accepit prosequente fera læta , ac gestiente , donec solitudinem securus evasit. Innumera sunt gratitudinis in belluis exempla : utinam non tot ingratitude, aut multo plura in hominibus reperirentur : quotus enim quisque Princeps , qui non hoc vitio laboret ? quàm pauci privatorum parietes, qui

qui non hac labe inquinati fœteant? nullum est vitium quod non in ingrato Dæmone inveniat, qui pulchrior & excelsior cunctis à Deo creatis ingrati animi crimine in intimum barathrum est detrusus. Mea quidem sententia istiusmodi homines adeò sunt execrabiles, ut odio dignos arbitrer, qui illorum duntaxat meminerint, nedum ut facta explicent, quando absque extrema indignatione & odio recenseri non possunt: debebunt igitur quanquam inviti gratias silentio tantisper dissimulari. Rectè, inquit Cardinalis, nec ego alia de re magis glorior, quàm quum dignitatem, opes, quæcunque mea sunt, Ferdinando clementissimo Regi accepta refero, & eidem uni debere apud omnes profiteor: quin vitam si pro ejus, liberorùmque amplitudine effudero, nondum satis fecisse credam. Sed unde noverat Leo, aut Panthera auxiliatrices homini manus esse, ut non ad alia animalia æque ut ad hominem confugeret? Unde, inquam, Elephas animadverso humano vestigio contremiscit? subsistit ab olfactu? circumspicit? nec illud vestigium calcat? sed erutum proximo videndum tradit, ille tertio, donec ad novissimum ventum fuerit: tum demum ceu communicato consilio, aciem circumagunt, ac dirigunt: Quis monuit, ut timere debeat vestigium nunquam antea visum? etenim sylvas, quas inhabitant elephanti, ab hominibus frequentari minimè credendum. Quis itidem docuit Tigridem viso hominis vestigio, pavore percuti,

percuti, extemploque transferre catulos? quæ quidem Tigris ipsius elephantum vestigia negligit: hæc est nimirum vis, hæc naturæ majestas, ut hominem, cujus potestati, ingenio, prudentiæ, arti, cuncta subjecit Deus: exiguum corpore, formidet belluarum maxima: viribus imbecillum, robustissima: cursu tardum velocissima: quem igitur officere posse, & se etiam subigere intelligit; cur non eundem prodesse, atque auxiliari posse sperare debeat? hinc, ajunt Syracusanum quendam iter in Syria facientem, Leonem obvium habuisse, qui sublatum anteriorem pedem humilis, atque supplex offerret, respicientem Syracusanum vidisse pedem infixam spinam intumuisse, itaque cruciatu illum, se metu liberasse. At non naturæ, sed rationi ascribendum, quod Cervus simplicissimum aliqui animal, urgente vi canum, ultrò ad hominem confugit, & in pariendo semitas humanis vestigiis tritas, minus cavet, quam quæ secretæ feris opportunæ sunt: futurum prævidens, ut ab feris catuli lanientur, ab homine in delitiis servantur; Pari modo, quæ de Panthera diximus: monstraverat natura unum sibi auxiliari posse hominem: docuerat ratio trium magis, quam tramitem frequentari: nec moraturam diu, quin illac aliquis transiret; rursus humi decumbere, ne si longius prospecta fuisset, terrorem, & fugam injiceret. Cuniculis natura dedit maribus, ut inventos catulos suos nudos devorent, eaque causa
fodiunt

fodiunt terram , foeminae ut in abscondito pariant : quin etiam , ratio suavit foeminis sibi met pilos dentibus vellere , quibus nudos operiant , maritis suavit non amplius cibo opportunos esse. Cæterum , ut revertar unde digressus sum , fidem , hoc est amorem servare , & desiderium insuper ulciscendi , si opus fuerit , de se benemeritos ; magnam sibi prorsus & pietatis , & gratitudinis partem vindicant : quale de Antiochi Regis Equo legitur : qui recepto in dorsum domini interfectore , frænis domitis , cum eo in prærupta abiit : cui rei fidem faciunt , quæ apud Maximilianum Cæsarem contigere. Venerat Nurembergam ex Bethleem Judææ , venerabilis senex non ex vulgo mendicus , sed qui innata erga Deum pietate , beatorum Apostolorum limina visere cuperet ; ejus adventu audito , Cæsar hominem vocari , & intromitti jussit. Non fuit quippe benignior , neque comior , neque prudentior Princeps , & qui plura scire ac discere cuperet. Quæ idcirco tibi commemoro , quòd tu nunquam illo Principe usus es , nam (ni fallor) ubi primum per ætatem licuit , Bononiam concessisti Pontificio juri operam daturus : reversus eodem anno Tyrolensis Regiminis Cancellarius , & Tridentinus Antistes electus es , nec inde prius recessisti , quàm dignus immortalitate Princeps , extremum diem clausit. Quin tu , inquit Cardinalis , rem quàm gratissimam feceris , si ubi se obtulerit occasio , ejus memineris ; cujus ego memoriam non minùs colo , quàm hos viventes nepotes

nepotes ejus , veneror. Morem inquam , tibi geram , nec est cujusquam recordatio , quæ me magis delectet ; quàm æterni Imperatoris humanitatem , clementiam , liberalitatem , & cæteras animi , corporisq̃ singulares , & eximias dotes recolere. Venatum iturus (nam venandi studio plusquàm modico tenebatur , non tam Xenophontis pædiam secutus , quàm quòd videbat , eo pacto humillimo cuique accessum ad se dari , quibus imprimis consulere cupiebat) solitus erat dicere , qui Princeps venatione non delectaretur , ei aut ludo tempus terendum (quod esset in homine , nedum in Rege turpe) aut alienis fortunis inhiandum ; vel (quod longè detestabilius) uxoribus insidiandum : maximarum porro rerum gerendarum negocia non omitti , jussis quibus à secretis uteretur , ponè sequi ; sic corpus citra alienam injuriam exerceri , sic adeundi locum unicuique dari. Laborabat novissimis , quibus vixit annis , altera tibia , eaque causa lectica frequens utebatur , & commodius allocuturis futurum , puerum parvulo admodum equo ponè vehi jubebat , tantisper cum adeunte permutaturum , dum ore ad os , quod ajunt , quæ dicenda forent loqueretur , tanta inerat benignitas ! Quoties adverti in me , meique similibus solitum jubere , ut pileo caput tegeremus , ne Sole , ne vento offenderemur ; quod item in principibus viris non faciebat , fortè ne quod singulari cuidam humanitati adscribendum erat , id illi dignationi suæ ineptè ascriberent.

Erat

Erat & animadversione dignum, quemadmodum inopes pagos, & tenuia castella, iter agendo libentiùs peteret, cum ut iis usui esset, tum ut incommoditate loci proceres, quibus alibi locorum aditus patuisset, ab occupandis humiliorum hospitiiis arcerentur. Non omitam, quod rarò in alio Principe, aut nunquam fuisse reor; externorum accedebat nemo, quem non munificentia complecteretur: incumbibat id onus Paulo Oberstainer Præposito Viennensi ob singularem fidem, probitatem, mirè grato, quem isti vestri, qui optimum Principem Ferdinandum sibi prædæ proposuerunt, ob easdem virtutes invisum aspernantur: is ubi negotium absolvisset, nunciabat quantum ad se attineret, rem paractam, iret ad thesaurarium reliquum habiturus: Thesaurarius perpensa hominis conditione, itineris, temporis quod absumpserat: tantum exhibebat, quantum expensis factis, & futuro in patriam reditui largè sufficeret; idque humilioris etiam fortunæ viris tribuebatur; Germanos excipio, quibus nihil suppeditabat, vel quia maiore quadam dilectione exteris, & præsertim Italis afficiebatur; vel quòd propria in patria existentibus minùs congruere judicabat. Nunquam aliqua ex urbe, in qua diutiùs moratus fuisset, abibat, quin præciperet advenarum nomina descripta afferri, quibus ut se sequerentur, donec petita sua absoluerent, singulis quæ satis esse jubebantur ad centum usque & ducentos Rhenenses aureos ascribebat,

bebat, illumque libellum, five pagina foret; Statum vocabant. Non hic majestatem, quæ inerat vultui; non decoram pulchritudinem corporis, non equitandi peritiam, non rei militaris scientiam commemoro; non singularem prudentiam, qua nepotes suos ad hanc tantam magnitudinem Imperij, quæ terrarum pene orbi formidolosa existit, venturos prævidit, & fundamenta jecisse, si viveret, gloriari posset. Verum ut ad Bethleemitam redeam; mandaverat Jacobo Bannissio, quo (ut optimè nosti) non prudentiore, probiorève à secretis utebatur, curaret decem aureos Bethleemitæ dari, qui se sequeretur: accepta quæ destinata fuerat, pecunia, cuidam Germano pediti sodalitio se junxit, qui visam Bethleemitæ datam pecuniolam pluris faciens, quàm hominis vitam, hominis senis, hominis adeò peregrè in nostras usque regiones profecti; sylvas ingressus, quæ Nurembergensem civitatem cingunt, incautum hominem obtruncat, & cadaver tumulo tegit. Tenebatur ejus desiderio Cæsar, causatusque thesaurarij negligentiam, & literis, & nunciis Bethleemitam dimitti jubebat: cognito jampridem accepta pecunia discessisse, suspicatus quod evenerat; imperat Proosso, (sic enim ni fallor, Præfectum Justitiæ appellatis) de Bethleemita anquirat, aut certò sciat pœnam in se redituram: is erat præterquam suopte ingenio diligens, cui furor plus, quàm ratio obversaretur animo, dum regionem, dum saltus omnes sollicitus pererrat;

pererrat ; divertit ad cauponem forte fortuna, cujus in hospitio idem ille sicarius, hora pomeridiana sedebat ad mensam pane, caseo, & vino horam de hora trudens : assidebat lateri canis, qui Bethleemitam fuerat, per tam longa terrarum spatia è Syria in Germaniam profectus. Mos est (ut scis) illa in gente intranti poculum offerre, etiam humiliores, & aggreſtes nobilioribus solent : itaque cùm Proſſo cyathum obtulisset, ille forsàn iracundia feruens, quia nullum patratae cædis vestigium inveniret, averſatus invitantem, quid tu, ait, mihi poculum propinas ? hoc audito Canis in latronis faciem insiluit, cujus rei stupore captus Proſſus, ad increpantis vocem, canem mordicus prehendiſſe illum, à quo pasceretur : nimirum, ait, Bethleemitam occidiſti, vecors redditus, factum non dissimulavit ; cùmque ad patratae cædis locum duceretur, præcurrens canis, tantillum chlamidis detexit ; quin ad supplicium secutus, ablato latroni capite, multas blanditias lictori offudit, nec ab ejus contubernio amplius recessit. Quid hîc primum mirabimur ? tantùmne sensum, tantam rationem (non enim aliter dicere possumus) in illo cane fuisse ? qui secum meditaretur, si domini interfectorem nequaquam averſatus foret, eventurum ut incideret in aliquem, qui dignosceret Bethleemitæ canem fuisse ? an rursus, quòd audita increpantis voce in faciem insiluerit ? quo palam fieret causam subesse, cur offerenti cibum injuriaretur ? quid quod ad tumulum præcurrens, cadaveris

cadaveris veste tracta facinus nudavit? adde supplicium comitatum; adde blanditias interfecti domini vindici lictori exhibitas: hujusce rei, quæ meo quidem iudicio, vetera superat exempla, fidei, & cujusdam præsciæ futuri rationis in bellua, testimonium perhibere potest Petrus Bonomus Episcopus Tergestinus, qui adhuc vivit, sextum, & nonagesimum annum agens; felix omnino, in quem ea gratia divinitus influxit, ut qui Frederico tertio Romano Imperatori gratus, idem Ferdinando pronepoti gratior inservierit: & vivat sic omnibus sensibus integris, ut prudens ille, qui in viridioræ ætate floruit animus, idem propè in hac senili, & decrepita vigeat: quod temporis legendis sacris auctoribus, quod suavissimis amicorum colloquiis superest, id venationibus, aucupiis, piscationibus absumentes, magnum prorsus desiderium iis qui novèrè relinquens, ejusmodi Deo, & hominibus gratam ætatem transigendi. Verùm ut qua cœpimus, pergamus, ecquo nunc in homine tantam fidem invenies? quin quanto intimi familiares magis, quanto beneficia plura adepti; tanto hi diligentius exquiruntur de se bene meritorum carnifices futuri. Vigebat Italiæ gloria, & militiæ decus Joannes Franciscus Maria Urbini Dux, cujus incomparabili virtuti nullus non subscribebat Princeps: quis alius inventus, qui alienæ invidiæ minister tantum lumen veneno extingueret, quam quo tonsore utebatur? in quem ingentia contulerat beneficia: sed Deus

C

justus

justus iudex pœnam in auctorem vertit, ut trucidatus, insepultus, volucris & feris esca jaceret: cui non sat fuerat tantum vulnus inflixisse Reipub. Christianæ laboranti, & hac tempestate magis quam unquam talis propugnatoris præsidio egenti, nisi missus ad sollicitandum in Christianos Turcam, egregiam sumeret provinciam. Addam unū adhuc ne prolixior sim, fidei exemplum in Cane, & singulari cuidam prudentiæ junctum. Mihi familiaritate perquàm junctus erat Joannes Maurus Archanus Foro-Julien-sis, felix ingenio juvenis; is à secretis aderat Alexandro Cardinali Cæsarino: si quod negociis tempus, si quod literarum studiis intercepisset, totum id venationibus impendebat; contigit semel, ut fugacem Cervum sectando, in altam foveam decideret, ut sunt pleræque in agro Romano alicujus veteris monumenti relicta vestigia: aderat præter canem nemo, qui domum reversus, cuncta mœsto ululatu replebat, repetensque cursus, atque recursus, familiaribus ut se sectarentur innuere videbatur; quam rem animadvertens Cardinalis, cognito nondum ejus dominum domum revertisse, injunxit ut canem sequerentur, à quo rectà ad puteum deducti, altero crure debilitatum extraxere, dignum cui fata longiorem vitam darent, nam paulò post acuta febre correptus interiit. Si memoratus canis naturam ducem secutus duntaxat fuisset, quid ampliùs egisset, quàm à domino minimè recedere? adde plus aliquid: lamentis locum replesser

repleſſet ; monſtravit ratio domum redire , & voce , & quibus poterat nutibus auxilium poſcere. Si tantus , inquit Cardinalis , belluis intellectus , ſciunt etiam quid in ſe boni ſit : propter quod ſæpiſſimè petuntur : ſciunt , inquam , & in hoc homini præſtant , nam ſi ſciret homo , quid in ſe boni ſit , non ſe ocio , atque ſocordiæ corrumpendum dederet. Sciunt Elephantes propter dentes à venatore quæri , eaque de cauſa venatoribus è ſuis objiciunt , quibus minimi ſunt , ne tanti futurum prælium æſtimetur : & ſi feſſi ultra ſe tueri non valent , impactos arbori dentes frangunt , contentum ea præda venatorem abiturum rati. Pontici , qui dicuntur Fibri : urgente periculo ſe caſtrant , gnari ob id quæri , Caſtoreum Medici vocant ; evomunt quoque fel ad diverſa medicamenta utile , item coagulum ad comitiales morbos , propter quæ ſingula invaduntur. Eodem ſpectat Anguium , & Stelionum malignitas , exutam ſeneſctam devorant , præripientes comitali morbo remedia. Cervi annua deſignati cornua in loca aſpera , & inacceſſa ſecedunt , ſcientes dextrum cornu medicamento præditum , quod inveniri negant , magisque mirum , ne in vivariis quidem : in quibus nihilominus mutant , unde ortum adagium de re difficili , & non credenda , ut dicatur illic actum , ubi Cervi abjiciunt cornua. Norunt Herinacei tergoris cauſa peti , norunt etiam propter aculeos non facile comprehendì poſſe ; idcirco ubi venantem ſenſere , contracto

ore pedibúsque, & omni inferiore parte, quæ raram, & innocuam lanuginem habent, convoluuntur in pilam, quin etiam urina spargunt, qua dos illa tergoris corrumpitur: verùm hoc inviti faciunt, & non nisi in novissima desperatione: ut subtractos fuga priùs fermè captivitas occupet, quàm ut spinosam cutem maleficio perfundant. Conchæ, quibus innascuntur margaritæ, tam procul à cæterorum animalium sensibus, si viderint appropinquantem hominem, comprimunt se, & opes suas operiunt, non ignaræ propter illas quæri: quin manum, si prævenerint, abscindunt, nulla iustiore pœna: quando parum est in gulam maria condere: nisi inter fluctus, & scopulos, periculo vitæ ad luxum quoque vestiamur. Cæterum quid miramur animalia scire cur, & qua ratione petantur? cùm non minùs cætera, quæ in rem suam faciunt, meliùs propè quàm homo intelligant, & nocitura vitent. Elephanti uno tantùm dente utuntur radices fodiendo, moles impellendo, alterius mucroni parcunt, ne ad futuram dimicationem hebetetur. Sentiant idem Pardi, Pantheræ, Leones, quippe qui condito in corporis vagina unguium mucrone, ne refringatur, ingrediuntur. Cervi auditu canum latratu, secunda aura fugiunt, ut relicta in pulvere vestigia cum ipsis abeant: Leones in fuga, cauda delent. Hæc futuri prævidentia, quoniam pacto sine ratione constabit: cùm nocitura, & profutura æquè perpendant? Memorabilis

bilis in hanc rem Draconis cum Elephanto pugna, æstu flagrante, allectus Draco frigidissimo Elephanti sanguine, in tantam altitudinem ascendere diffidens, in excelsam arborem repit, & in pascentem inde se jaculatur; quærit Elephas contra Draconis nexus, arborum, aut rupium attritum: hoc futurum prævidens Draco, gressus illigat cauda, ille nodos manu resoluit: Draco caput in nares condens, spiritum præcludit, & mollissimas partes lacerat, modò obvius factus in adversum erigitur, oculos maximè petens; unde fit, ut plerumque cæci Elephantes fame, & mœroris tabe conficiantur. Quæ rursus cognitio, an ne prudentia Pantheræ? quæ intelligens sui odore quadrupedes mirè sollicitari, easdemque capitis torvitate terreri, occultato capite, odoris dulcedine captas corripit. Pari modo Cerastes, quibus eminent cornicula, occultato corpore, cornuum motu sollicitant aves. Ichneumones in dimicationem cum serpentibus ituri, se limo sæpius mergunt, ficcantque Sole, & ubi se pluribus coriis armaverint, in pugnam prodeunt. Neque solùm armis se munire, verùm etiam hostium tela norunt, norunt occationes, norunt imbelles dissidentium partes. Idem Apri sapiunt, venatorem timentes vestigia palude confundunt, fugam urina levant; & libidine stimulante inter se dimicaturi, arborum attritu tergus durant, & luto alio atque alio linientes, exsiccantésque armantur. Delphini agnoscentes hosti suo Crocodilo dorsi cutem

plusquam invictam esse, ventris tenuem, & plusquam mollem, mergunt se, alvumque subeuntes aculeata dorsi spina, ventris mollitiem fecant. Norunt prorsus animalia, quæ sibi conducant, quæ officiant hosti: idque non natura, sed ratione dictante: natura namque præsentia quæ bona sunt appetere, aut quæ mala evitare docet: ratio futura prævidere, & consulere. Scipia, atque Loligines atramento, quod pro sanguine habent, aquam infuscant, ne possint à piscatore cerni. Polypi concharum avidissimi sunt, quæ cum visu, atque omni alio sensu præterquam cibi, & periculi careant, ad tactum comprimuntur, eorumque brachia præcidentes, ex prædatore escam capiunt: quam rem futuram prævidentes Polypi lapillos extra corpus immittunt, ne palpitatu ejiciantur, tuncque demum securi extrahunt carnes. Agnoscunt Columbæ diversas accipitrum species, alios non nisi ex terra avem rapere, alios circa arborem volitantem, alios sedentem in sublimi, alios volantem in aperto; visis ergo hostibus, vel confidunt, vel subvolant, contra naturam eorum sibi auxiliantes. Percurramus obsecro latius in hac parte animalium ingenia, atque solertiam: & quæ potest esse major, quàm Hyenæ? quæ vomitum hominis simulat, sollicitans canes, quos invadat: quid quum addiscit pastorum nomina? imitataque vocem humanam, foras evocat, quem laceret? simili fraude Crocutæ & Mantichora vocem hominum, atque pecorum imitantur.

imitantur. Aquilæ determinant venandi spatia : nec unquam in propinquo prædantur, futuræ necessitati prospicientes, nec rapta statim ferunt, quin primò librant pondus, ne forte ubi minùs voluerint, deponere cogantur; quanta verò futuri providentia, cum cervis dimicaturæ, crebra priùs volutatione pulverem colligunt, inde supervolantes cornibus insident, concussisque alis collectum pulverem in oculos offundunt; quis unquam dicat naturæ non rationis opus hoc esse? pulverem colligere, collectum in oculos offundere, ut cæcutientes è rupe præcipitentur: quid quum cibum è testudine capiunt? durissima earum testa prohibetæ, nōne prævident, si in sublime ferant, & ab alto in durius aliquod decidere sinant, fore, ut frangatur? quæ fors interemit Æschylum poëtam. Ab eadem ratione doctæ Cornices, duritiæ nucis rostro repugnante, in altum volantes tollunt, inque saxa, in tegulas jaciunt iterum, atque iterum, donec quassatam frangant: omittamus quæsitam, & inventam frangendi artem, quamquam miratu dignam; quam primo jactu non fregerint eam confidere secundo, aut tertio jactu fractum iri debere. Verùm quis dixit durissimo cortici nucleum subesse? natura monstrat cibum quærere, veruntamen cibum, qui in aperto sit; hoc & Pici Martij faciunt, ut reddito percussæ arboris sōnitu, cibum inesse intelligant. Quale illud Corvi ingenium? qui sitibundus nulla in propinquo comperta aqua, cūm

in situlam monumenti pluuisse cerneret : nec auderet in situlam descendere : visus est lapides congerere in tantam altitudinem , quæ potaturo sufficeret. Ascribamus (si placet) naturæ : ascribamus necessitati , quæ rationi ascribenda sunt ; dicamúsque illam , Deam à Poëta dictam , cui cæteri Dij succumbunt , ingeniosas vel alites , vel quadrupedes in his facere , quæ potus , quæ cibi sunt : etiámne Gallinæ , sicuti naturali quodam instinctu pullos quum excluderint , pennis , ne frigore lædantur fovant ? sic à natura , non ratione ductæ , adversus flagrantis Solis intemperiem , corporis sui umbram opponunt ? quid quæ aliò , quàm ad vitam spectant ? Attestabatur Mutianus ter Consul , vidisse in prætenui ponte , ab utraque ripa duas Capras adversas incedere , in medio pontis obviæ factæ , dum ulteriùs progredi nequirent ; nec pontis gracilitas daret , ut circumagerentur , ad hoc subterfluens rapidus amnis in exilitate cæca , retro eundi , longo præsertim spatio deterreret , procubuisse alteram , locum super gradiendi alteri dando. Idem ajebat , Puteolis vidisse Elephantos , qui de navi egredi cogeabantur ; territos intervallo pontis procul à continente porrecti ; averfos incedere , quò se oculorum aspectu fallerent. Vulpes congelatam aquam transituræ , aure apposita , gelu crassitudinem conjectant , ut sciant quàm sufficiat ponderi. Equorum ingenia jaculantes experiuntur , difficiles conatus corpore ipsoque nixu imitantium ,
intelle-

intellectumque adhortationis, & gloriæ fa-
tentium. Cuinam parti dabo, quæ de quodam
parvulo meo Cane referam? cujus de me soli-
citudinem referebant familiares, nunquam ali-
quò proficisci contingere, quin septem per-
petuos dies mœrore confectus, cibo abstine-
ret: hic in aula opperiente me Pompejo Ri-
cherio egregio cive, dum vestem in disco po-
sitam, dum alibi chirothecas in scamno custo-
dire vellet, ambulanti vestem versus, ad vestem
decurrerebat, rursus ad chirothecas eadem sedu-
litate remeabat, donec in diversa cursitando
fessus, suo labori consuluit, chirothecas denti-
bus prehensas ad vestem deferendo. Hunc in
Germania nactus, quo tempore apud Ferdinan-
dum Regem Clementis Septimi oratorem age-
bam, & erat mecum Onophrius Rorarius san-
guine junctus, eximia probitate junctior, qui
canonicas mecum orabat, quas dicunt, horas: ad-
vertebam canem non prius loco moveri, quàm
orandi fine facto, beatæ Virgini dicatam saluta-
tionem dici audisset; tunc surgere, tunc blandi-
tias quàm maximas serere; mirabar qua ratione
sciret orandi finem factum, suspicabarque non
aliunde conjectare, quàm quòd eam salutatio-
nem genu nixi dicimus, & erat nihilominus dig-
num, actum illum advertere, & meminisse: pe-
riculum facturus, jubebam postridie sub lectuli
culcitra abscondi, tamdiu sopitus manebat, do-
nec eadem salutationis verba proferri audisset:
tunc solito blandiendi more exiliebat. Superat

omnia, quæ de alio quodam asserere possum, è Barchinone abduxeram in hospitalibus ædibus ortum, non alia de causa, quàm quòd risum nobis excitaret: lugubres vestes ob Maximiliani obitum deferentibus, oblonga (ut moris est) cauda, quam pueri deferunt: ipse pueri vicem obire nitebatur. Anno ab hoc tertio, Ferdinandus Caroli frater, in oppido Lincio desponsaverat Annam Ladislai Ungariæ Regis filiam, virginem forma, probitateque incomparabilem; accitus à fratre in Belgas properabat, sequebamur inita societate Stabius, & ego: Stabius, qui ob multiplicem eruditionem Maximiliano pergratus fuerat; præmittebatur famulus, qui hospitium disponderet, hunc sequebatur Canis; invento hospitio, non, utique famulo affidebat potationi dedito (erat quippe Germanus) quin ad ædes decurrebat, in quas Princeps diversurus erat, nostrum adventum observans, venientes ad præscriptum hospitium ducebat, quis hujus officij monuerat? aut unde sciverat nos, à Principis latere non recessuros? quis porro monstraverat ædes Principis hospitio dicatas? ex commeantium, atque exeuntium frequentia suomet judicio conjiciebat; neque hoc semel factum, sed diebus singulis, toto itinere, stupente prorsus Stabio. Atqui hic idem, altitudine exiguus, torvo capite, cruribus brevibus, verùm quæ grandi suffecissent, maculis fulvis & albis distinctus, truncatis auribus, cauda mutila cæteris turpior, quàm quibus colo-

coloribus pinximus: in Cæsaris tamen, atque fratris, & aliorum Procerum notitiam venerat, nunquam non à Janitoribus intromissus, Curtaldi nomine, quo Gallico idiomate præpingues equi cauda, & auribus mutili dicuntur: rectà ad Imperatorem ibat, succinctique gladij cuspide, prurientem auriculam, ridente Cæsare scalpebat, eadem risus, & notitiæ causa in Ferdinando erat. At non eadem in Margareta, utebatur hæc medico Joanne Maria Cataneo Salodiensi, qui ob perspicax in ea arte iudicium, eruditionem, & eximiam quandam comitatem, patri Maximiliano mirè charus fuerat; cum hoc mihi hospitij & veteris necessitudinis ab illo usque tempore jus intercedebat: itaque si quando aberrasset canis, regiam petebat Cataneum saltem indagaturus, sedebat distentis tapetibus, desuper injectis pulvillis Regina, multis circum stipata virginibus, nullam tanto è numero accedebat, præter Principem ipsam, sublatoque crure dilatatam vestis caudam roratim perfundebat, cum cachino sciscitante Regina cujus foret, Catanei Medici referebant; alius, qui non turpis extitisset, millies ejectus fuisset, ubi is nullius rei apparente gratia, injuriosus potius, quàm officiosus, cum plausu admittebatur. Quare in mentem mihi veniebat, quàm sæpe apud Reges, hominum monstra alerentur, neque alerentur (istud enim cum belluis commune fieret) sed in delitiis haberentur, recordabáarque apud Leonem

Decimum, vidisse Serapicam; apud Clemen-tem Septimum, Balivum, qui tantum à literis aberant, quantum à moribus, nulla prorsus virtute præditi: utpote quorum alter apud San-feverinum Cardinalem canum curam gesserat: alter Portuensi inter Vicentinas familias claris-simæ à pedibus inservierat, facie, atque corpo-re fœdissimos ambos (ne quis fœdiùs interpre-tetur) & cæca tamen Principis gratia, ad tantas opes devenisse, ut singulorum annui redditus de-cem aureorum millia penderent. Cujus in me-moratorum pectore rationi locum fuisse dice-mus? in ipsisme quibus præter adulandi & leno-cinandi peritiam, nihil humani fuit? An in Pon-tificibus illis, qui posthabitis multis doctis, & de se benemeritis, istiusmodi nebulonibus de-lectabantur? Atqui & belluæ adulari norunt, atque lenocinari, ne hanc præclaram gloriam sibi solis homines vindicent. Cæterum expe-diam priùs avium solertiam, & ingenium osten-dere. Picæ diligentius inspectum nidum suum sentientes, aliò transferunt ova, & quoniam earum digiti complectendis, transferendisque accommodati minimè sunt; furculum super bina ova imponunt, suoque stercore congluti-nantes, media supposita cervice, æqua utrin-que libra aliò deportant. Perdices, in quo loco peperere, non incubant: ne frequentior conver-satio sit suspecta, ovaque aliò, atque aliò trans-ferunt, suosmet maritos fallentes, ne libidi-nis, cuius impatientissimi sunt, intemperantia fran-

frangantur. Potest homini major astutia inesse, quàm Coturnici? cujus ad nidum si cœperis accedere, procurrit ad pedes, prægravem, aut delumbem, se simulans; subitoque in procursu, aut brevi aliquo volatu cadit, quasi ala fracta, aut altero pede clauda, tardique cursus vana capiendi spe sequentem frustrans, à nido procul abducit; donec pavore libera revocante materna cura, in sulco resupina, terræ gleba pedibus apprehensa se operit. Verum enim verò quid opus singula perquirere? qui volucrum ingenia per noscere vult: contempletur qua arte nidificentur Hirundines, si luti copia desit, pennis aqua perlutis pulverem madefaciunt, eoque in luti locum utuntur, nidum stramento roborant, mollibus plumis, & floccis sternunt: ne frigidior fovendis ovis, nè durior natis pullis sit, in agris diversa figura nidos confingunt, supinos, porrectis in angustum faucibus, utero capaci, qua peritia occultandis pullis, qua substernendis molles. Quid? in Heracleotico Ægypti ostio, evaganti Nilo inexpugnabilem molem opponunt, continuato opere unius fermè stadii spatium: quod humanæ manus vix perficere possent; unde futurum incrementum Nili divinarunt, nisi quod longo & memori experimento didicere? ergo præteritorum memores præsentia ponderant, & futuris medentur, quæ ratione non natura fieri, nemo inficiabitur. Pari prudentia quæ nidos in ripis faciunt, in speciem pilæ absolvunt, ne aditus inveniri queat: & Picæ

suos in cyathi modum arboribus suspendunt, ne qua illuc bestiola repat : quæ verò ramorum tabulata sustinendis nidis adeò providè eligunt, ut densa camera & frondes ab imbre defendant : palam faciunt non natura id agere, sed prudentia, quæ à ratione sejuncta esse non potest. Perdices corporis pondere prohibitæ, sublimia petere, sua in terris cunabula faciunt mira sedulitate ; incredibili sensu, adversus feras frutice munientes, spinis vallantes, stragulum ovis molli pulvere cumulantes. Quàm vellem, inquit Cardinalis, in mentem tibi venisset istæc hodiernâ die inter equitandum dislerere, multum itineris levasses, nec Solis ardorem, nec pulveris molestiam sensissemus : Quare præcipiti jam nocte reliqua in crastinam equitationem differamus. Cum his affuere familiares funalibus accensis, Cardinalis suum in cubiculum : ipse in proximum è regione hospitium divertit.

HIERO-



HIERONYMI RORARI

QVOD ANIMALIA BRVTA
sæpe ratione utantur meliùs Homine.

LIBER SECUNDUS.

POSTERÀ luce descende-
bamus è colle, in quo Veli-
terna urbs sita; & circum-
spectans Cardinalis, Ubi, in-
quit, sunt urbes, quæ tametsi
ruinis obrutæ, nominis ce-
lebritate adhuc florent? An-
tium, Ardea, Lavinium; est hæc tota regio Lati-
na? & quousque? mihi quidem majori ex parte
palustris videtur, nec solum infructuosa, verum
etiam morbosa. Totum, inquam, quod cernis, ab
Ostia Circeios usque, antiquum Latiũ fuit; à marì
verò recedendo, non multum processit, postea
maritima Latij ora usque Sinuessam, quæ aman-
tissimi mei Augustini Sueffæ clarissimi hujusce
ætatis philosophi patria existit. In alteram verò
partem,

partem, quæ est opulentissima atque fertilissima, in Campaniam, ac Samnium, & Pelignos, atque alios Apennini incolas respice; dextrorsum in rupe quadragesimo ab Ostia lapide, situm est Antium Volscorum, præclaris quondam ædificiis ornatum: siquidem virorum Principum diverticulum erat, ubi vacationem nactis ocio indulgere libuisset. Inter utramque urbem Lavinium; super hæc Ardea Rutulorum, cui propinqua fuit Veneris ædes, in qua Latinorum conventus celebrabantur, sed hæc equitando meliùs oculis lustrabimus. Jubes autem cœptum de Brutis animalibus sermonem ad calcem perducere? placet, inquit, ita tamen, ut sicut in fortitudine recensenda; sic in hac præclara temperantiæ virtute, aliâ, quàm Plutarchus, incedas viâ; non videlicet temperatiores hominibus feras esse demonstrando duntaxat, quia statis temporibus suo quæque in genere misceantur, totum hoc naturæ tribuendum, illud rationis proprium fuerit, ostendere etiam quæ sui generis non sunt, belluas appetere, & ab his abstinere, ne naturæ legem violent. Non enim est temperantiæ ab his continere, quibus animum non appuleris; & præfixis à natura terminis non excedere. Rectè inquam; sed cui dubium, animalia diversi generis invicem misceri? omittamus vulgatum illud, semper aliquid novi Africam afferre; quod non aliunde originem haurit, quàm quia amnium raritate ad unum diversi generis feræ congregatæ, quam fors obtulerit, incunt,

ineunt , & inde monstrosi eduntur partus ; posset tamen hoc stimulante libidine necessitati ascribi ; quanquam quid obstat , inter multa unumquodque quod sui generis fuerit , quærere ? Sed omittamus testem citare Africam ; quid tam inimicum , quàm canes , & lupi ? qui nunquam desinunt invicem insidiari. Proximum est patriæ meæ Sacillum oppidum (in quo doctissimus Franciscus Amaltheus publico stipendio humaniores litteras profitetur , cujus sub ductu pueritiæ meæ rudimentum deposui) amœnum flumine , privatis ornatum ædificiis , civium nobilitate conspicuum : extra mœnia monasterium est divæ Virgini dicatum , viridario clausum , tribus ex partibus alluente flumine , visu per jucundum ; unde noctem non intermittebat Canis , quin in certamen cum lupis egrederetur , nec ab altera parte cessabatur , ceu mutuo convenissent præfixo dimicandi loco , res acriter utrinque gerebatur , sæpè saucius Canis redibat , sæpiùs hostili sanguine perfusus : accidit semel unius monachi negligentia , qui ferreis mucronibus munitum torquem in pridiana pugna fractum , artificii aptandum dederat , incustoditum canem relinqui , dearmatumque in nocturnum certamen prodire , ubi à quatuor lupis , qui in ejus necem conjuraverant , multis plagis confectus occubuit. Sunt profectò exitiosa inter illos odia , & neutris eorum non marium , non foeminarum copia deest ; & nascuntur tamen ex illis , quos Lyciscas vocant.

*Nonne ego te vidi. Damonis pessime caprum
Excipere insidiis, multum latrante Lycisca?*
Quæ acerbiora, & perpetua magis odia reperi-
untur, quàm inter Feles & Canes? domi tamen
nostræ inventus est Canis, qui Felem iniret, &
quidem grandior, quàm par erat: dabam tunc
operam humanioribus litteris sub Sabellico elo-
quentissimo viro. Blanca mater religiosa mu-
lier, monstruosum abominata foetum, flumine
mergi iussit; referebat postea editos catulos ab
utroque similitudinis quædam traxisse; haud re-
ctè recordor, felinis pedibus, cætera canes, an
caninis reliqua feles; ipse ego vidi inter se lasci-
vientes, & modò felem submittentem se cani,
modò canem feli, toto capite ore sumpto ludi-
bundum trahere. Majus aliquid affero: Bel-
luas non solùm, quæ sui generis non sunt, ap-
petere; verùm etiam homines adamasse. Ele-
phas memoratur in Ægypto puellam corollas
vendentem dilexisse; ac ne quis vulgariter ele-
ctam putet, Aristophani celeberrimo Gramma-
tico mirè charam: alius unguentariam quan-
dam: alius juvenem Syracusanum in exercitu
Ptolomæi Regis, amoris indicia fuere gaudium
conspicientis, inconditæ blanditiæ, stipes, quas
populus dabat, servatæ, & amatæ in sinus effusæ.
Octavio Cæsare imperante, Delphinus pauperis
cujusdam filium deperibat; nulla præterlabeba-
tur hora, in qua Simonis nomine, quo pluri-
mùm gaudent, vocatus à puero quamvis latens,
non protinus advolaret: è manu pueri pastus,
ascen-

ascensuro dorsum præbebat, conditis prius pin-
næ aculeis, ne quam offensionem puer accipe-
ret: inde per medium æquor ex Bajano littore,
Puteolos in litterarium ludum deferebat; simili
modo pluribus annis revehens, donec puero
morbo extincto, ad consuetum locum subinde
veniens, tristis, & mœrenti similis, ipse quo-
que extinctus est. In Jasso urbe fertur alius sic
puerum deperisse, ut abeuntem in littus avidè
sectando, in arenam inVectus expiraverit. In
eadem urbe alius puerum amavit maria fulcare
gaudentem, quem cum repentinæ procellæ flu-
ctibus exanimassent, cadaver retulit, causam-
que lethi se fuisse fatendo, non ampliùs in mare
reversus in sicco expiravit. Anser amavit for-
mam pueri: quin & puellam Ptolomæo Regi
cythara canentem, cui eodem tempore rivalis
in amore erat Aries. Fuit & qui amore tactus
perpetuus comes adhæserit Lacydi philosopho,
nunquam ab eo recedens, non in publico, non
in balneis, non noctu, non interdiù; ut sapien-
tiæ intellectum habere vulgus crederet. Hi, &
id genus amores, sicut in homine erga belluas
fœdi, prodigiosi, atque supplicio digni, utpo-
te rationem appetitui submittentium: ita in bel-
luis erga homines quoad solam dilectionem,
admiratione, & laudibus prosequendi: cum ra-
tione duce meliora atque pulchriora sequan-
tur. Adde ex his singularis cujusdam pruden-
tiæ deprompta argumenta: Elephanti primum
illius, intelligentis muliebrem sexum innata
avaritia

avaritia magis auro, argento, ære, quàm cibo capi: ideóque non poma, non frusta, sed stipes dilectæ servantis. Percurramus & Delphinorum in eisdem amoribus perspecta ingenia, quando hesternæ sermocinatione de quadrupedum, de alitum intellectu plus quàm satis dictum. Nónne primùm omnium noverant aculeatum sibi dorsum esse? & nisi reconderent aculeos, pueris nocituros? Nónne rursus puerorum diversa penitus desideria perspecta habebant? unius mare sulcare gaudentis; alterius, ut rectâ viâ ad litterarum gymnasium duceretur: itaque spatiatu gaudens, per amplum æquor vehebatur, eruditioni deditus, omisso lasciviendi solito illius piscis more, ad scholam deferebatur: quid sui ipsius cognita culpa, & secuta damnatio? qui cùm futuræ tempestatis maximè præsciij sint: simplici, & inexperto puero, in vitæ discrimine indulgere minimè debuerat. In quibus igitur, inquit Cardinalis, feræ, hominibus temperatiores sunt, si suo genere non contentæ, aliena appetunt? nec aliena tantùm, verùm homines, à quorum natura tantopere absunt? in illo inquam, quod amores quidem sequuntur, agendi modum deserunt, & abominantur, rectum à pravo, honestum à turpi discernentes: in illo prætereà, quod quemadmodum dixisti, statura coëundi tempora habent, nec post conceptum, fœminæ mares, non mares fœminas sequuntur; solis hominibus non veris, non æstatis, non autumnii, non hyemis, non diei, non noctis discrimi-

discriminata sunt tempora; mares gravidas, gravidæ mares appetunt, nulla unquam futura satietate. Massalina Claudij digna orbis imperio mulier, quando è prostitutis in certamen provocabat, palmamque retulit, quinto & vicesimo concubitu victrix, ac triumphatrix.

*Respice rivales Divorum; Claudius (audi)
Quæ tulerit, dormire virum quum senser
rat uxor,*

*Ausa Palatino tegetem præferre cubili,
Sumere nocturnos meretrix Augusta cucullos,*

*Linguebat, comite ancilla non amplius una,
Et nigrum flavo crimen abscondente galero,*

*Intravit calidum veteri centone lupanar,
Et cellam vacuum, atque suam: tunc nuda
papillis*

*Constitit auratis, titulum mentita Lyciscæ,
Ostenditque tuum generose Britannice ventrem,*

Excepit blanda intrantes, atque æra poposcit:

*Mox lenone suas jam dimittente puellas
Tristis abit: sed quod potuit tamen, ultima,
cellam*

*Clausit, adhuc ardens rigida tentigine
vulvæ,*

Et lassata viris, nondum satiata recessit.

Confidera quàm parva in privatis, quando nulla in imperatoriis istius turpitudinis verecundia: fileamus

fileamus interim fraudes, laqueos, dolos, qui miseris maritis nectuntur; fileamus venena, quibus invicem insidiantur.

Faciunt graviora coactæ

Imperio sexus: minimumque libidine peccant.

Itaque tot cædes tam immanes eadem de causa inter homines patrantur. At Elephanti non solum adulteria non norunt: verum etiam sentiunt istius actus turpitudinem; quoties etenim fœminis miscentur, non antè ad suorum agmen revertuntur, quàm se flumine abluerint. Columbæ non fœminæ, non mares, alienos concubitus experiuntur: quamvis doctus ille Poëta, haud doctè de impudico adultero cecinerit.

Perambulavit omnium cubilia,

Ut albulus Columbulus Dionæus.

Commune servant domum, nec deserunt, nisi cœlebs aut vidua; nos eò impudicitia labimur, ut firmè nullis magis, quàm conjugatis delectemur, unde fit, ut amarâ zelotypiâ dies & noctes torqueamur; & tamen tantum à ratione absumus, ut spectari uxores nostras gaudeamus, & ad choreas impudicissima nempe lenocinia subinde mittamus. Leones coitum Pardi, in adultera odore sentiunt, totâque vi confurgunt in pœnam: quàm multos in nostris reperimus (ut denuò pudendi Satyrici carmine utar)

Doctos ad calicem vigilantibus stertere naso.

Quibus quanto ratione præstant asini sylvestres? qui præterquàm quòd singulis fœminarum gregibus

gregibus duces apponunt; natos quoque mares si nascentibus interuenerint, morſu caſtrant, libidinis æmulos metuentes. Iidem Columbi, à quibus adulterij ſuſpicionem abeſſe diximus, ſic ſuis imperant, ut pleno querelarum gutture, ſæviſque roſtri ictibus immeritas diverberant: hæc non eò dicimus, ut quis immeritas conjuges plectat, ſed ut illis ſic dominetur, quemadmodum ſuis ipſi Columbi ſolent, qui in ſatisfactione injuriæ oſcula mitia jungunt, crebris pedum orbibus adulantes, parturienti ſolatia, & minifteria exhibent, ſobolis curas æqua lance diſpertunt, pigriùs ad pullos intrantem caſtigant. Piget referre quàm multi hominum ſint, qui ſpreto conjugali amore, neceſſitatibus omnibus circumventas uxores, ſub ipſum pariendi tempus linquant; etiam dotalia, quæ ſecum attulerint, cum aleatoribus, cum ganeonibus, cum meretriculis helluantes: & ne viros duntaxat incuſemus, capiant à nobis & mulieres, effrænis libidinis ſuæ promeritam laudem. Novimus, quæ relicto marito, relicta multiplici ſobole, abeuntem adulterum peregrè eſt comitata; novimus vicini oppidi Coneglani cujuſdam non amorem veriùs quàm amentiam; egregiâ formâ non obſcuris orta parentibus, vidua cum duobus venuſtis filioliſ relicta, ſtabularium famulum pluſquàm ruſticum, facie ſœdum, ſtrumarum cicatricibus quaſi mancipium ſigmatibus inuſtum, eſt ſecuta: pluſque inflammata libido valuit, quàm

viventium

viventium parentum pietas, quàm dulcium filiorum charitas, quàm sui ipsius, totiúsque familiæ decor: & has rationis participes feras, quæ nullo periculo, nullo terrore, à dulcium pignorum tutela abiguntur expertes rationis esse dicemus? In omni profectò scelere, belluis nocentiores homines sunt; hi namque, non belluæ, in utroque sexu Veneris invenerunt diverticula, quo nil flagitiosius dici potest. Testantur litterarum monumenta, fuisse gregis custodem, qui equum ut matrem iniret, nunquam inducere potuerit; & quoniam ambo eximiâ specie erant, fraude tandem illuisse, velatis oculis, ne matrem videret: detracto postmodum operimento, & agnito cum matre concubitu, petiisse prærupta, & se patrati sceleris reum perfundedit. Maris hæc virtus; alibi fœminæ, siquidem in Reatino agro equa lacerato prius aurigâ, qui flagitij auctor fuerat, eundem exitum habuit. Pondera nunc homines; Possum non unum item & alterum, sed Civitates totas citare, quæ pro ludibrio tenent consanguinitatis jura tueri; duobus exemplis nefandi sceleris plenis contentus abibo. Adriano Sexto Pontifice, Romam venit ex Hispaniis adolescens, à Sacerdote coactus suum flagitium per urbes, per vicos, per compita prodere; lachrymabundus admissum incestum vulgabat: sequebatur scelerata mater, quæ simplicem seduxerat juvenem, veritatem dicere confirmando: & ne fœminæ rationis pondere semper carentis, cæcam libidinem

libidinem tantummodo culpes, accipe & viri. Quindecim eram annorum, quum Patavium ad jus civile discendum missus fui; quam juris scientiam mirè oderam, sed cogebar Fratri parere; Fratri, qui orbem parente à primis annis educaverat, & quem ego patris loco venerabar, licèt moriens neque filij, neque fratris loco habuerit, alieno instituto hærede, ad dignitatem per me potius provectus, quàm ulla injuria laceffit. Ibi pauperculæ cujusdam Sartoris filiæ primis amoribus captus vivebam, cujus forma, qui genuerat pater æquè impulsus, absente conjugē, renitentem, ad necem propè diverberavit; hoc initium doloris puellæ, hæc revertenti matri obitus causa fuit, acerbo nuncio vitam præripiente; qua opportunitate oblata, divini atque humani juris violator, simulato peste obiisse, cujus suspitione civitas laborabat: domi (ut est in tali discrimine mos) occludi se curavit, infelix Puella ab Judice interrogata, cur vim non detulisset, negabat paternæ necis auctorem existere potuisse. Ergo belluæ, hujusmodi abominandum crimen admittere fugerunt, & fraude seductæ, morte luerunt, indignas se vita judicantes: à quo crimine, non deceptus homo, non coactus, suæque penitus spontis temperare non valuit. Prodigiosum, inquit Cardinalis, scelus, & eorumdem sanguine piandum: nec illorum minus, qui Deo dicatas virgines suis incestibus pollueret tentant: quibus omnibus non potest non adempta ratio videri.

Sed nunquid opinaris potuisse animalia bruta, cognationis intellectum habere? possum, inquam, suspicari, nam in gregibus cernere datur juvenes equos, prioris anni sorores libentius comitari, quam matrem, non quidem educationis memores (valeret hoc in matre) verum quod sororum custodes esse cupiunt. Sunt igitur belluæ temperatiores hominibus, & ne dubites adhuc quasi natura, non ratione desinant ab iis, à quibus se continere debent, qui ratione utuntur: scito ne lenocinia quidem inter illas deesse, quæ animum labefactant, & à rectâ abducunt semita. Erat mihi in oppido Belzio Erasmi Strembergeri Canonici tui, & amantissimi mei optimi viri patria, Catella ex earum genere, quas Setinas vocant, hæc stato anni tempore, ad libidinem excitata, nunquam tamen à meo latere recedebat, legerem, scriberem, in disco semper cubabat, præsertim si daretur in bireto (adeo parva erat) circumvolvendo se: qua in re animadversione dignum erat, quod cum inter contubernales forent qui purpureo, quique luteo uterentur; pretiosioris æstimatione facta; adversus Plutarchi sententiam, qui negat animalia bruta rerum pretiis commoveri, à viliori in pretiosius transibat: erat in eisdem ædibus foeta hospitis canis, quæ primo diluculo patefacta domus janua, lenæ vice fungens, canum turbam secum adducebat. Et videmus profectò quoties concipiendi tempus advenit, ad unam multos undique convenire,
non

non odore allectos, quando & quæ intra domesticos parietes servantur, suos adventores, suos procos, suos amatores & rivales habent: quam rem & lupos facere videmus, ut sub ipsum concipiendi tempus, ad unius vocem denunciantis lupam adesse, undique concurrant ceu, inquit Cardinalis, loqui, ac se mutuò intelligere norint. Ecquid, inquam, aliud reris? cum non eodem semper latratu utantur canes, vario barritu elephanti, diverso rugitu leones, nunc hoc, nunc illo ululatu lupi: & si nostros sermones intelligunt (quod inficiabitur nemo) cur non mutuæ alicujus intelligentiæ notitiam habere credendum est? Experimur istos nostros familiares Canes, quæ ad ipsos proferimus, verba percipere: diximus leonem precantem mulierem intellexisse: retulimus elephantem in exercitu Antiochi Regis audito de futuro principatu edicto, se repenti in flumen immisisse. Miserat Emanuel Lusitaniæ, dignus memoria Rex, ob propagatam Rempublicam Christianam, Leoni Decimo Rhinocerotem, Capram Indicam, Elephantem: referebant ductores non prius Elephantem in navem intromitti potuisse, quam audito ad orbis Christiani Principem duci, & dato de reditu jurejurando: viditque tunc Roma longo post tempore, quæ forsitan legendo minus crediderat, inconditos motus ad imperium agentem, stipem, quæ per vicos transeunti porrigebatur, suo rectori reddentem, haustam

proboscide aquam tamdiu servantem, donec in mulierem aliquam earum, quæ è transenna prætereuntem spectabant, effundere jubebatur: quin in sacratissimi Corporis Christi solemnitate, Pontifici cum pompa transeunti, genua submittentem, & quo ritu sciret, adorantem. Pisces neque membra, neque foramina auditus habent, memoratur tamen fuisse in piscinis Julij Cæsaris quædam piscium genera, quæ ad nomina venirent: retulimus Delphinum Simonis nomine vocitatum, adesse: De Avibus referre minus mirum fuit, quæ laborant vulgò etiam verba nostra discere, dicam tamen, quod admirationem afferet. Narrabat Jacobus Bannissius, cui (quemadmodum nosti) vel dicenti, vel scribenti in primis fides habebatur: vidisse apud Hispanum mercatorem Antverpiæ Pfitacum, qui Latinè salutanti, Latinè redderet salutem; multaque Hispana, multa Belgica lingua proferret: illud erat præcipuum, quod cum Christianæ fidei symbolum exprimere vellet, nullum intermittebat verbum usque ad illud, *Et in unum Dominum Iesum Christum*; si quis verbum interpoluisset, omisso illo, sequens necebat, alternis verbis dicere contendens; veluti si *Credo in unum Deum* quispiam dixisset, subjungebat Pfitacus, *patrem omnipotentem*; dixisset ille, *factorem cæli & terræ*: addebat Pfitacus *visibilem & invisibilem*; non poterat absque verborum intellectu, & percognito sensu hoc agere: quòd si aliena, &

quæ

quæ ad se minimè spectant, intelligunt; cur non eorum quæ sua sunt, mutuam quandam habere intelligentiam credere possumus? Venetiis memorant (veruntamen, quia vulgi rumor, fidem non obstringimus) fuisse Psitacum, qui quæ dominam perperam agere viderat, repetenti domum marito sedulò nunciabat; indignatam mulierem libidinem suam detegi, avis podicem acu fuisse, ne violentæ mortis indicium suboleret: advenienti de more domino Psitacum inconditè obnunciassè ferunt, culum sibi dominam fuisse, nec illum, quid vellet, priùs intellexisse, quàm mortuo Psitaco lethi causam adinvenit. Ingenio certè pollent aves, quam rem hesterno sermone satis superque declaravimus: memoria porrò, ut in ambiguo ponam, an hoc tantum bonum largiùs animalia bruta, quàm homines sint assecuta: Siquidem Canem inducit Homerus, post multorum annorum decursa tempora, peregrè redeuntem dominum agnoscentem: longissima hercle meminerunt itinera, idem & Equi faciunt: Leo memori observatione in quacunque multitudine appetit illum qui vulnus intulerit: Elephas perhibetur senem novisse, qui multis annis antè in juventute rexerat; quod à Dracone quoque factum alibi recensuimus. Quid tam brutum quàm Sus? cui animam pro sale datam, non illepidè ajebat Chrysippus; & suarij tamen vocem dignoscit, in suâque remeare novit. Quod insuper cujusdam incredibilis memoriæ indicium in Hirundine? quæ

terrarum tam immensa, marisque spatia, singulis annis transvolans, reddita anni vice, in assuetam revertitur, quid regionem? immò in eandem domum, domusque partem, in qua prius nidificaverit; voluit experiri mater prudens mulier, an eadem essent: captæque pedem aureo filo devinxit, eodem nexa sequenti anno reversa est: addamus his, quo studio quæ aliena sunt ab ipsis, qua diligentia discunt. Elephas, qui tardioris ingenij culpa sæpius castigatus fuerat, visus est noctu eadem meditari, est etenim in illa quoque vasta mole mira docilitas, ut non desint qui autument fuisse, qui Græcarum literarum ductus didicerit, solitumque scribere, *Ipse ego hæc scripsi, & Celtica spolia dicavi.* Ursi apud Sarmatas in regione Lituaniæ, docentur ad tubarum sonitum erigi, & choreas imitari; reliquæ itidem quadrupedes, Equi, & in primis Canes, quorum docilitatem, præterquam quòd hesternâ die miratus es, sic vulgò nota, ut teste non egeat. Quid est cur Picæ adamant verba nostra nullo sibi nec usui, nec voluptati futura? cùm nulla delectatio familiaribus verbis nullo concentu prolatis insit: quanta intra se sedulitate meditantur, ut sæpe verbi difficultate victæ emoriantur; si quod interciderit verbum, & à docente repetatur, quo repenti gaudio exultantur, quibus quæ potest esse loquacitas expressior? Referam Turdos, qui non ita nobis sicut veteribus, miraculo sunt. Non fraudabo gloria
sua

sua Corvos, quando inventus est, qui Tiberium Cæsarem, dein Drusum Germanicum nominatim, mox transeuntem Populum Romanum salutaret: quem unius livore exanimatum, sic indoluit Populus Romanus, ut qui necem indignam eorum quorum virtute Romanum creverat Imperium, neglexerint: unius avis interemptorem morte damnarent, dignamque ducerent, cui celebrarent exequias; & duorum Æthiopum humeris impositam comitarentur, præcedente tibicine omnis generis florum corollis jactis, ad secundum usque lapidem, ubi rogos structus fuerat. Quo tempore Romanus eques Cornicem habebat è Bætica advectam, colore admodum nigro, plura verba exprimentem, & alia, atque alia sedulò discentem. Quòd si belluæ ingenio pollent, memoriâ vigent, discendi desiderio accenduntur, & nostras in primis voces imitandi; cur non credere debemus, habere etiam quo se mutuò intelligant? Nonne videmus in Hirundinum pullis appropinquante evolandi tempore, quemadmodum cæteræ sui generis, & fortasse consanguinitate propinquæ, invitentur ad circumvolandum, & hortandum pullos, ne paveant præpeti volatui se credere, paratas esse si deciderint, ab humo tollere: non medius fidius naturæ instinctu scire possunt, quid alibi pullorum agatur, nisi ab aliis certiores prius factæ; quæ namque istæc cura foret, suos nidos ut deserant, alienos ut visitent? illæ mehercle vicinitate,

aut sanguine junctæ , à pullorum parentibus monentur adolevisse suos , & in educendis alienâ ope indigere ; hinc illa circumvolitantium frequentia , hinc illa assiduitas stridula modò voce excitantium , modò rostro pungentium , volatúsque crebrò docentium. Quæ res fidem facit , vera fuisse , quæ de Apollonio Tyaneo traduntur ; eo videlicet cum discipulis in pomœrio ambulante , advolasse Passerem , solitâque garrulitate aliis passeribus quidpiam nunciassse ; repetito mox volatu , sequentibus illis abiisse ; conversum ad discipulos Apollonium dixisse , cecidisse asinum , qui milium deferret , ruptoque sacco prorupisse milium , idcirco aves ad cibum invitatas ; ivisse discipulos , & rem non secus , quàm Apollonius dixerat , invenisse : huic sententiæ ascribebat Melampodes , asserens Draconem quendam aures lambendo , intelligentiam sibi sermonis avium dedisse : & referebat Democritus Abderites aves quarum confuso è sanguine serpens gigneretur , quem si quis gustasset , intellecturus esset avium colloquia. Atqui nullum ab iis verbum exprimi videmus : idem nobis contingit in ignotis , atque barbaris linguis , ut verbum à verbo minimè discernamus. Musicam in magnâ gloriâ habuerunt Græci , summam eruditionem in ea ponentes ; & dubio procul adeo propria est hominis , ut sint qui putent animam nostram harmoniam esse ; musica (ne quid quod hominis sit desit) delectantur belluæ. Cervi pastorali fistulæ aures arrigunt ;

arrigunt: Delphini lyra & fidibus mulcentur, quæ res Arioni Cytharædo salutis fuit. In aviariis, quæ voluptatis gratia fiunt, (quale amœnissimum in ædibus meis cernitur, æreo ex rete, etiam desuper clausum, juniperis, buxis, ligustris, cæterisque virgultis longè conspicuum) inclusæ aves non unius generis, diversi prorsus cantus concordant, suavissimum edentes concentum. Quid autem, quæ intus hyeme servantur in habitatione à frigore tuta, igne fornaci incluso algoris sævitia mitescente (quæ apud antiquos Italiæ populos in usu non erat, nec nunc etiam ferè est; vos Germani frequentes utimini, & ipse diu inter vos assuetus, percommodam judicans, carere non possum) pendent è laqueari virentes ramusculi, diùque viriditatem servantes, frondibus buxo non dissimilibus, inter quasi totidem margaritis ad viscum natis: quos ramos vetustæ pomi, pirique, luxuriante humoris copia ferunt; in hos servatæ aves volitant, & est operæpretium cernere, ut albescente die in unum conveniant; exceptâ, quæ veluti musices magistra, & artifex, reliquis cantus initium dat, eam sequuntur reliquæ mellifluam cantilenam edentes: finito concentu, ad cibum unanimes abeunt, non eo die ut antè reversuræ, aliæ alios ramos petunt: è quibus denuò concinunt, veluti jam edoctæ, quam earum quælibet vocis, cantusque partem, tenere debeat. Quid verbis opus? in una avicula totius musices ratio continetur, quam ars nostra

tot & tam diversis instrumentis excogitavit: plena, gravis, acuta, crebra, extensa, vibrans, summa, media, ima, in qua discenda, atque exercenda, operæpretium est animadvertere, quâ diligentia meditentur versus, quâ futuri cantus experientia versus vicissim reddant, quâ patientia reprehensæ emendationis correctionem intelligant, & ut vario licet inter se cantu, suo tamen omnes contentæ sint, alienos non excipiant, neque imitentur. Quamobrem est cur mirer, diligentissimum alioqui naturæ rerum scriptorem, attestatum reliquisse, Titum, atque Domitianum eodem tempore habuisse Luscinias doctas Græcè, & Latine: illæ verò singularem cantus sui excellentiam agnoscentes, contemnunt reliquas omnes, non verba nostra appetunt, nedum aliarum volucrum, ut imitentur: quanto rationis capaciores, quam nostratium nonnulli, qui vernaculam linguam verè vernaculam, à vernis Gotthis & Vandalis ortam, Latinæ præferre audent: cujus majestate amissum orbis imperium, ob eam unam non de possessione penitus dejecti, adhuc retinemus. Veteres (ajunt) Romani suam quæ barbara fuit, excolendo, meliorem Græca, & copiosiore reddiderunt; idem nobis laborandum, ut nos, nostramque à barbarie vindicemus. Quam tandem tuam? aut à qua barbarie? Latine loquebantur omnes: suæque virtute jugum exteris nationibus imposuerunt; Patres nostri eorum progenies, tantum ab illis degeneraverunt,

verunt, ut non sat fuerit suâ ignaviâ pati barbaros jugum detrectare: nisi suis insuper diffensionibus invitarent ad occupandam Italiam: nos digni patribus filii, non sat habuimus insultantem Gallum, deprædantem Hispanum, helluantem Germanum ferre; nisi perfidum insuper Turcam, in nos debacchantem læti intueremur. I nunc, & te Romanæ stirpis propaginem jacta: ab his nempe barbaris hæc lingua, quam veluti filiolum exoscularis, originem hauit; qui cum Latinè loqui vellent, nec possent ejus excellentiam magis exprimere, quàm Sturni nostram solent: præclaram istam, quam Latinæ (si Deo placet) anteponis, condidere. Romani non vanis amoris cantionibus, sed disciplinis omnibus, quæ liberales dicuntur: quia homine libero dignæ, sermonem patrium ditarunt. Itaque in conviviiis non fictæ mulierum næniæ canebantur, sed quæ plena eruditionis erant.

Cytharâ crinitus Iopas

Personat auratâ; docuit quæ maximus Atlas;

Hic canit errantem Lunam, Solisque labores:

Vnde hominum genus, & pecudes; unde imber, & ignis,

Arcturum, pluviasque Hyadas, geminosque Triones,

Quid tantum Oceano properent se tingere Soles,

Hiberni: vel quæ tardis mora noctibus obstet,

Ingeminant plausum Tyrj, Troesque sequuntur.

Et meritò quidem ingeminant plausum, non utique fictas virorum, atque mulierum vanas colloctiones, sed sobriis, sed doctis, sed purgatis auribus digna recenseri audientes. Apollonius Molo cum audisset Ciceronem orantem, non utique admiratus est exquisita verba, neque linguæ volubilitatem adimi Græcis ingemuit; sed artem, sed oratoriam vim, quæ sine multarum artium doctrina consistere non potest: Ubi ego in ista eximia tua vim illam sentio, quam apud Græcos Demosthenes arte suâ conatur? ubi, quæ apud Ciceronem fuit illaborata? ubi inquam majestatem, numenque illud? relege istorum libellos: qui istâ scripsere linguâ, nil nisi Cupidinis faces, nil nisi amantium, an ne amantium gemitus, lachrymas, & vana suspiria invenies, nil denique nisi Milesias fabulas; & tantum quidam rationis amiserunt, ut ætatem absumant in transferendis Latinis auctoribus, credo cerdonibus, laniis, & olitoribus placituri; ignari ad hoc, quodcunque una è lingua in aliam transtuleris, non eundem servare leporem. Cæterum fac, quæ longè disparia sunt, paria omnia: Romani fines Imperij ab Oriente in Occidentem Solem propagantes, suam dilatarunt, & (ut ait ille) quasi optimæ frugis sementem mortalibus dispertiti sunt: nec ulla tam barbara gens, tam aversa nostris moribus existit, quæ non legat Latina: tu, qui Italiæ, nedum Orbis imperium amisisti; tu, cujus cervices premunt Germani, Galli, Hispani, nec hi

satis,

fatis, nisi in te concitetur Turca; quâ spe, quo vultu, quibus tandem efferes terminis? legent hæc tua dissonæ linguis innumerabiles nationes; immò nec tota Italia plures in linguas divisa, quàm ipsa unquam Græcia fuerit; eveniet tibi, quod sibi divinavit Persius,

Min tu? nemo hercule nemo,

Vel duo, vel nemo.

Definant (dices) ignari legere: ipse me à barbarie vindicasse gloriabor: ô callidos homines! ô rem excogitatam! ô ingenia suspicienda! an quod tibi tua in lingua licebit, ut eam exquisitiùs colendo à barbarie liberes; idem Germano, idem Pannoni, idem Sarmatæ, idem reliquis tam variis, tam barbaris nationibus non licebit? ut suam itidem ornent, poliant, emungant? ecquid scis an id hodie quoque sedulò conentur? atqui memini vidisse apud Maximilianum Cæsarem duos, quibus à Secretis uteretur, nullam præterea, quàm Germanicam linguam callentes; Nicolaum Ciglerium, quem in copioso Ciceronis dicendi genere dominari; Gabrielem Foëtem, quem cum Sallustio Crispo in illo brevi regnare dicerent: quòd si sua in lingua tantopere pollent, idque illis licet, qui erunt barbari? aut quæ lingua concinnior? quæ copiosior? digladiaberis cum barbaris, tibi tua pulchrior, illis sua melior videbitur, sublatâ interim mutui inter vos sermonis, magis, quàm inter belluas intelligentiâ; imitabimini procul dubio Simias, quibus sui catuli pulchriores

cæteris videntur, eaque ratione tamdiu spectandos circumferunt, donec assiduâ tractatione enecent. Hercle non possum me continere, cum videam Latini sermonis candorem, & quasi sacramentum quoddam, quod per tot sæcula tam sanctè, tam religiosè custoditur, apud peregrinos, apud barbaros, apud hostes; à media in Italiâ natis non pollui modò, verùm etiam aboleri; non ob aliud, quàm ob imperitiâ; & quòd vel ad minimam eloquentiæ partem ascendere posse desperant. Qui ergo Latinus sermo barbaras gentes liberalibus artibus ditavit, qui leges docuit, mores instituit, viam ad omnem sapientiam munivit; quem ipsi barbari tanquam Deum de cælo delapsum suspiciunt, ac venerantur, quòd illo duce videant se in mediâ barbarie natos sic erudiri, ut non ampliùs barbari dicantur: hunc Itali ejus alumni pravo judicio, insipido gustu, ferro, igne, quacunque vi persequentes, extinguere conabuntur.

Dij prohibete minas; Dÿ talem avertite casum.

Mihi quidem multo magis furere videntur hi nostri novi sapientes, quàm veteres illi seditiosi Tribuni plebis, qui incensa à Gallis Urbe, Vejos migrandum censebant, ut gloriari possent Galli, non urbem tantùm devastasse, verùm etiam coëgisse Romanos, deserto solo patrio in aliud transire: dirutis namque illi, & incensis ædificiis summæ populi egestati consulentes, in pulcherrimam, atque munitissimam urbem, nullo impendio

impendio migrare suadebant : hi pulcherrimam omnium , ornatissimis structam ædificiis relinquere hortantur , & in tenebricosam , immundam , olentem , transire : ut gloriari possint Gothi , & Vandali , non modò Italiæ Imperium perducentos & ultrà annos tenuisse , vastasse , diripuisse : verùm etiam coëgisse indigenâ abolitâ linguâ , quæ cæterarum linguarum regina fuerat , sua barbara uti. Vides igitur quanto major ratio in una avicula sit , quàm in tot delirantibus hominibus. Non dicerem , inquit Cardinalis , quàm me hæc tua digressio affecerit ; etenim quæ istæc dementia est , ut inventa fruge , glande vescamur ? virentem isti , amœnam , atque pomiferam arborem succident , ut ejus loco sylvestrem , atque infructuosam plantent : unde tanta cæcitas ? cùm tamen plerosque viderim non ineruditos idem sentientes : qui culpâ non intelligendi Latini sermonis excusari non possunt , cùm ea demum eloquentiæ laus sit , quanto quis dilucidius suos è pectore sensus deprompserit. Rectè , inquam , quin vide quantum inter utramque linguam intersit ; quanto quis Latinius dixerit , tanto clarius ab omnibus intelligetur : hinc illud Ciceronis , nemo extulit eum verbis , qui ita dixisset , ut qui adessent , intelligerent quid diceret , sed contempsit eum , qui minus id facere potuisset : contrà in ista præclara vernacula , quanto quis exactius , tanto obscurius dixerit , ut ne à suæ quidem classis hominibus intelligatur : Potest oratio
obscurior

obscurior esse Dantis Aldigherij? potest dilucidior divina illa Ciceronis? Cur igitur omnium maximus Rhetor Fabius ait, ille se profecisse sciat, cui Cicero valde placebit; nimirum, quia legunt verba, sensus intelligunt, artem tanquam in Solem intuentes, introspicere non valent. Tales (opinor) reperi nobiles Germanos quosdam, è tuis nempe familiaribus; ducebam, dum Romæ essemus, in Blossianos hortos; ostendebam marmoreum in ima valle fontem marmoreis sedilibus circumclausum, virentibus ponè lauris, apricum alioqui fontem inumbrantibus: ducebam inter densas vites, per latam semitam fructiferis arboribus omnis generis confitam; ascendebarus acclivem viam per sylvulam citrorum immenso odore fragrantium, ad lapideas utrinque piscinas; perueniebamus in aream, in qua Blossius meus Palladius, Romanæ urbis delitiæ, cujus solo nomine recreor, cœnitare solet, juxta vitreum fontem susurrantis aquulæ per simulatam fornicis rupem ductæ, rugoso è lapide decidentis Tyburtini fluminis guttis concreto; demonstra-
bam adversum alium fontem per similem rupem leniter cadentem, qui ambo citros irrigarent, & ut inter utrumque structæ parandis cibis ædes, quarum è medio tertius fons erumperet, superimpositis in theatri speciem columnis, quæ vitium umbracula sustinerent: parvipendebant omnia. Subibamus clivum à læva propter fontem; indicabam digito lauretum, ne volucris
vescen-

vescentibus baccis cibus deesset : ajebant sic in Germania pinus nasci , quemadmodum in Romano agro citri , & lauri nascerentur ; qui pinus nunquam vidisset , non illic minùs admiraturum. Perveniebamus ad ædes Blofij , ostendebam ex adverso structum gallinarium , lateritiis parietibus , latâ relictâ apricantibus areâ , mirabantur pavones Indicos ; quâ arte cubantibus gallinis , qua anseribus aquandi , qua villico fruendi floccipendebant. Ingrediebamur cellarium inter utramque habitationem positum , placebat summopere ducentorum vasorum capax , multoque magis funditus hausta vina : quemadmodum verò prælum in cellarij postica eminentiùs structum , in singula dolia , nullius labore musta effunderet ; ut lata per medium relictâ deambulatio , diversâ à nostris ratione , in utrumque latus pendens singula post terna vasa ex pavimento oblongas haberet foveas , quæ stillantia vina exciperent , si fortè lignea dolia rumpi contigisset : negligebant hæc , non quòd aliâ viâ , quàm per os in ventrem fundi deberent vina , sed quòd exquisitam artem non advertebant. Ibamus inde in Piscientes hortos , jubebam atriolum inspicere , & adjuncta cubicula , pavimenta , tectoria , cameras picturæ variis coloribus elaboratas : egrediebamur in porticum , ostentabam imagunculas albas in albo effictas , parietes totos , & ipsam testudinem ornantes tam nitido candore , ut oculorum aciem perstringerent : ut frontispicium porro sustinerent pretiosi

pretiosi marmoris columnæ , variâ formâ alternatim erectæ , hæ in arcum desinentes, illæ quadratâ formâ , ut totidem transennæ viderentur, quæ frontem , quæ latera luci , & auræ pervia linquerent : Urbinatis Raphaëlis egregij nostri ævi picturæ luminis discipuli doctum opus, ne quidem aspicere dignabantur, ad prospectum duntaxat decurrentes.

*Vnde totam licet æstimare Romanam,
Et longam vallem nebulas tegentes.*

In me conversi Piscienſis familiares nil aliud agebant , quàm eos non gustare. Periculum tertio facturus proficiſcebar in Marianos hortos : demonſtrabam topiarium , cœnacula , ambulationes , intercolumnia , ut cuncta conveſtiret hedera : respondebant Germanico idiomate, qui viriditatem viſere cuperet , iret in ſylvas, iret in nemora ; quo audito , tuus hic nobilis, & prudens Sigismundus Thonus , quo non immerito à conſiliis uteris ; quid tu , agebat , Rorari , inanem operam abſumis ? duc amabo in campos : ubi plurimæ braſſicæ ſatæ illius præſertim generis ; quæ multiplici folio in prægrandia capita durantur , videbis mirandum in modum exhilarari , & laudare magis, quàm quæ artis , & pretij , & amœnitatis hætenus oſtendiſti. Et proſectò ſic ſe res habet , hi noſtri vernaculæ linguæ Profeſſores , legant quantumlibet Latini ſermonis eloquentiſſimos auctores , non vident candorem , non advertunt artem , non denique guſtant nectaris illius ſuavitatem : quam
ſi qui

si qui modò gustant, qui paucissimi sunt, quia tamen ignorant ad unguem;

Descriptas servare vices, operùmque colores.

ut ait Flaccus, & ad eloquentiam pervenire desperant, malunt Latinæ linguæ hostes judicari, dum tantulum nomen apud indoctum vulgus aucupentur; non animadvertentes aureum ejusdem Poëtæ consilium.

*Nec quia desperes invicti membra Gliconis,
Nodosâ corpus nolis prohibere chiragrâ,
Est quoddam prodire tenus, si non datur
ultrâ.*

Verùm, næ ego bellus homo sum, qui prætermis-
sis animalibus brutis, de quibus fuerat sermo;
orationis nervos in illos intendo, qui quandiu
in ea sententia obstinati perseverant, brutis ip-
sis animalibus deteriores sunt. Ostendamus (si
placet) etiam sensibus à natura datis belluas ho-
minibus præstare: omittamus Aquilas, quas di-
ximus Solis radios intueri. Quàm multa acci-
pitrum genera sunt altè cœlum petentium, ut
oculorum aciem evadant, momentoque, &
ictu penè oculi, ad quantulamcunque visam præ-
dam devolant? Viennæ dederat in hospitium
mihi Melchensis Abbatis amplissimas ædes
Ferdinandus Rex: quarum in postica horti, &
porticus, utebar æstivo tempore pro cœnaculo
porticu, quam hyeme asseribus claudi jube-
bam, Corvos sagitta petiturus; ad id relicta ri-
mula, quanta sagittam caperet: in viridarij
medi-

meditullio ponebatur esca, post primum primi diei jactum, Corvi solliciti circumspectantes vescebantur, quasi qui dicuntur Canes in Ægypto bibere; nunquam sic invisus accedebam, ut tantulum momenti, ad emittendam sagittam præriperem; visui, an odoratui id ascribam, incertum habeo; canes certè, & aliæ quamplurimæ feræ, & ante omnes vultures sagaciùs odorant. Cervi acerrimi sunt auditûs, cum aures arrexere, sicut & cum demisere, penè surdi. Dabat hunc mihi ludum Episcopus Eystetensis; cum apud eum divertissem; Arcis turrim ascende-
bamus, ad sonitum tympani decurrebant Cervi, non illi quidem cicures, septisve inclusi, sed è sylvis acciti à quinto usque lapide; dejiciebantur poma, rapæ, fasciculi fœni, ad cadentium strepitum pavidè fugiebant, percussio tympano revertebantur: & erat animadversione dignum, animal alioqui simplex, intelligere tympani sonitu ad cibum vocari, eodem iterato deponendi pavoris securitatem præberi. Quid tam naturæ cunctorum animantium aversum, quàm Talpæ? Solem odere, ac fugiunt, quo cætera oriuntur, & orta vegetantur; intra tamen terræ viscera conditæ, adeò denso, adeò surdo elemento adversante, loquentium insuper vocem in sublimè tendentem audiunt: & si quid de ipsis loquax, intelligere dicuntur, & aufugere. Duobus ergo sensibus nos homines belluis præstabimus, præclaris nimirum, & præter cæteros expetendis; tactu, quoniam libido nobis solis hominibus
per

per omnia membra data ; & gustu : quando quæ tellus gignit , inexplebili gulæ non sufficiunt, nisi , quæ helluosus Oceanus fert , in eundem profundum , & insatiabilem gurgitem conjiciamus : at neutrius tamen laude belluas privabimus , cum quæ sensus minùs participes sunt, Conchæ , ad tactum comprimantur ; & reliquæ aliæ alia esca capiantur , eoque eligere , & aliam alteri antepondere norunt. Copiosè, inquit Cardinalis , ostendisti nil fermè in homine inveniri, quod non vel aliti , vel pisci , vel quadrupedi commune sit : unum meâ sententiâ superest, quod in homine rarum , in belluis te nunquam inventurum opinor ; ut appetitui ratio imperet : hoc tam magnum , tam eximium, tam excellens est , solum ut hominem rationalem reddat : Quid enim præstabilius, ac laude dignius , quàm innumeris cupiditatibus à natura ingenitis , quæ ad hoc , vel illud agendum impellunt temperare posse ? & ut equum freno , sic furentem animum ratione cohibere ? Indelebili vitio vertebatur Alexandro Macedoni, quòd vinolentâ iracundiâ impulsus , non ab intima familiaritate junctis manus abstinebat ; concoctâque ebrietate , quæ admissæ cædis causa fuerat , vino nihilo minùs indulgebat , ut qui cæteris imperare cuperet , ipse sibi non posset imperare. Multa, inquam , hujus præclaræ appetitui dominantis rationis indicia , belluis data , & à nobis dicta invenies ; quæ ne repetantur , clarius omnibus unum adhuc exemplum adducam , si vera sunt,

sunt , quæ Grægorius Bartholinus Utinensis , vir fide dignus memorabat. Is referebat interfuisse sæpius Cardinali Sanseverino , solitumque in aliqua saltûs parte confidere , & duos simul ab utroque latere Canes ; transirent quantum vellent Lepores , Damæ , Cervi , Apri , perstitisse immobiles ambos , imperium domini præstolantes : altero citato nomine , & jussu feram sequi , non se loco movisse alterum , jussionem & ipsum observantem. Potest homo ad aliquod vitium natura pronior impelli ; quàm canis ad persequendas feras gignitur ? id illi proprium , id illi peculiare , ut visis feris se continere non queat ; quos ergo non continuissent funes , non ferreæ catenæ ; ratio continebat , nequid præter domini voluntatem auderent. Ad dam , non tam singularis admirationis , paulò tamen minoris alterum. Purliliis exiguo , sed læto , & amœno oppidulo , secundo à Portu Naonis patria mea lapide , dominatur familia Comitum veteri majorum nobilitate illustris : inter hos fuit Julius Morandi filius , quem adolescentem fata præriperunt ; venationi deditus , inter canum turbam solutum ducebat lupum , qui non modò canes , quibus (ut antea diximus) à natura inimicantur , non offendeat ; verum etiam vinctâ cum illis societate pari lepores capiendi studio accendebatur. Ipse ego à Paulo tertio missus ad Joannem , qui non æquo jure Ungariæ regnum sibi vindicaverat : vidi Budæ duos ejus lupos colore nigerrimo , nullus

ut pilus alterius coloris esset, catena junctos, cætera liberos, sic inter homines, sic inter canes versari, quemadmodum videmus sagaces canes junctim binos incedere: & in his procul dubio, naturæ plusquàm sævæ, ratio imperabat. Imitabimur bonum artificem, quamvis non affecuturi; qui supremam operi manum impositurus, addit aliquid ultra quàm quod ab initio proposuerit: dixeramus, quæ hominis sunt, in belluis inveniri, non universa in singulis, sicut nec in homine omnia: nunc aliquid majus addimus, aut omnia, aut eorum maximam partem, in uno, & quidem tantillo animante reperiri. Apium corpora carent omnibus, quibus cætera animalia constant: non nervos, non ossa, non spinas, non cartilaginem, non pingua, non carnes habent; at habent animi doctes omnes, quas nos ipsi in nobis sæpe desideramus, sic simul degunt, sic imperant, sic obediunt, sic operantur, sic prævident, sic laborant, sic consulunt: ut mores, prudentiam, virtutem, laborem, æquitatem, cuncta denique hominibus expetenda earum vita amplexetur: lucidissimum nimirum speculum proposuit divina Majestas, in quo intueremur quæ, & quanta in nobis esse deberent, quorum corpora, tanquam carinæ sensus invehunt: quando in tam parvo animali tot, tam eximia, præclara, excelsa, modis omnibus optanda reperiuntur. Jamprimum sic vivunt, ut Rempublicam sine Rege, Regem sine Republica minimè probent: in quo videntur

videntur duorum principum philosophorum diversas sententias, sapientius illis, in unam contulisse: juvenem regem juvenis turba comitatur, grandævum seniores; quum verò procedit, toto agmine popularis turba sequitur, cingit, protegit, cerni non patitur; qua in re omnem admirationem superat, ut unaquæque proxima esse cupiat, & in officio conspici gaudeat: fessum humeris sublevant, validius fatigatum portant; ubicunque confederit, tota castra consistunt; & si fortè capiatur, tenentur & ipsa, amisso dilabuntur, & quia sine Rege esse non possunt, ad alios migrant, & defuncto morerent, non cibos convehunt, non procedunt, tristi murmure circa corpus glomerantur, & nisi ab actâ multitudine subtrahatur, exanimem spectantes, luctum non minuunt: si plures nascantur reges, quamvis invitæ enecant, & nascentium domos diruunt, nequando illorum causa nascantur factiones, quæ distrahant agmina; multo nobis Italīs sapientiores, qui tot Regulis subiecti, exteris nationibus in nos audendianfam damus; in reliquis nil nisi commune novere, quem attulerint cibum, non separatim, sed simul vescuntur: maximè prævidentes, inæqualitatem cibi, inæqualitatem operis, & amissionem temporis secuturam: itaque edaces odio persequentes, proturbant; cùm terrarum olim Principes non puduerit, Tiberium ad dignitatem, ad magistratus promovere, qui duos dies, totidémque noctes bibendo continuasset:

Maxi-

Maximinum verò , qui Alexandro Mammeæ
successit , non tam alios manducones , atque bi-
bones spectare , quàm semet inexplebili inglu-
viei addicere ; quadraginta libras carnis , & (ut
quidam) sexaginta cœnare solitum , ampho-
ram vini bibere , toto interim sudante corpo-
re , qui sudor colligeretur calice , impleverit-
que foetidi Imperatoris , an suis ? uno die col-
lectus sextarios tres : edaciorum propemodum
Albinum , qui Imperio potitus est in Gallia ,
centum persica , denos pepones Hostienses ,
quingentas ficus passarias , quadringenta ostrea
una devorare cœna : & his humani generis op-
probriis , & singularibus edacitatis monstris ,
quantumvis vorax , & insatiabile brutum nul-
lum animal anteponemus ; nec tamen est cur
magnopere miremur , cùm in utroque genere
belluarum nulla sit , quæ expletâ saturitate ci-
bum ulteriùs appetat ; hominum perpauci ,
quos non gula sæpiùs , quàm gladius conficiat.
Summa porrò æquitate divisa inter se officia
habent ; aliæ stationes ad portas , & excubias
agunt , adolescentiores aliæ flores deferunt ,
aliæ venientes exonerant , aliæ cibum portant ,
aut aquam ore ; seniores intus operantur , struunt ,
poliunt , suggerunt : & quâ obsecro , prudentiâ
opus conficiunt , binos circa singulos arcus li-
mites linquentes , quibus alia exeant via , & ne
ruat cera , pilis quibusdam fulciunt , aditum ad
sarciendum dimittentes. Rursus , ne prom-
ptum sit , quod invitet furem ; tres primos
E
versus

versus inanes struunt, reliquos à suspitione remotos melle replent: quin prius, quam mellificare cæperint, amarioribus succis alueos illinunt, quasi rectorio quodam adversus cæterarum bestiolarum aviditatem: singularique munditiâ moliuntur omnia, ne qua spurcicies inter opera jaceat, & ne excrementorum causâ longius abeuntes, opera intermittant, in unum congerunt, quæ turbidis diebus, & operis ocio egerant: tanta temporis parcitas! solus omnium immunis Rex, latellitum, atque lictorum turbâ munitus, circuit opera exhortanti similis, cessantes castigat, non inertiae solum notâ, verum etiam mortis poenâ; non quod aculeo unquam utatur, sed aliis imperat, solâ ipse maiestate verendus: fucos primos in opera impellit: qui sunt ab emeritis inchoatæ apes, & idcirco solæ aculeo carentes; his plebs pro servis utitur, tardantes sine ulla clementia punit, & cum mella maturescere cæperint, tanquam ad mellificandum inutiles abigi jubet, multæque singulas aggressæ trucidant, non tamen majori impietatis crimine, quàm M. ille Cato censurâ nobilis, qui servum domi natum ad senium vergentem, ubi inutilis esse cœperat, vendi præcipiebat; aut nostræ ætatis Principes, qui, quorum fideli opera usi fuerint, infructuosos redditos fastidiunt, & ingrati abjiciunt; nam si largior mellis proventus speretur, non modò non expellunt, verum etiam alunt, domos illis ædificant, cæterum minimas, ut servis, nam sibi satis decentes.

Regibus

Regibus amplas in parte alvei, & plusquam magnificas. Quàm prudens etiam illarum, quæ gerunt, consideratio; ut secundos captent flatus, & si procella cooriatur, lapillos pedibus apprehendentes se librant: aut si vehementior ingruerit aura, abjectis floribus uti levioribus, lapillos in humeros imponunt, consumptisque in proximo floribus, ad ulteriora pabula speculatores mittunt. Quid cum advesperascit? ut minus, minúsque strepunt: donec una, ceu buccinâ canens circumvolet, quietem capere imperans, eodémque rursus gemino, aut triplici bombo à nocturna quiete ad diurnum laborem excitat. Quòd si venti aut imbres immineant; futuræ tempestatis præsciæ, se tectis continent: in expeditionem ituræ, noctu supinæ excubant, alas à rore protegentes: ne in volatu deficient: certandi quoque peritæ, deficiente cibo, necessitati consulturæ, in proximos alveos impetum faciunt; illæ contrà dirigunt agmen; instruuntque adversas acies duo summi Imperatores. Age, quæ charitas inter ipsas ægrotantes? nam, ne quid quod hominis sit, illis desit; suapte natura sentiunt morbos, ante fores ad solis teporem promovent, promotis cibum ministrant, defunctas progerunt, funerantiúmque more exequias comitantur. Qui porro probati mores? redolentes unguenta sic infestant, ut nihil magis, mollitiem nimirum, atque luxuriam quorundam taxantes, quos nomine ciere pudet, pigétque; qui si

E. 2 audissent

audissent saltem Triumviros illos Romani
nominis proscriptores, an proditores. L. Plo-
tium absoluisse, L. Plotij bis Consulis, & Cen-
foris fratrem, in Salernitana latebrâ unguenti
odore proditum, indignum judicantes, in quem
civili sanguine madentes aculeos fringerent,
qui suo dedecore penitus periisset; delinerent
forſan alienam voluptatem tanti mercari. Sin-
gula ſi ponderemus, haud ambigo, quin ut ho-
minem parvum mundum, ſic apem parvum ho-
minem nuncupemus: immò aliquid homine
majus, quando nullus adeò perfectus, in quem ad
unguem cadant, quæ de apibus retulimus: unde
fit, ut minimè mirer fuiſſe, qui amore capti, in-
tegram ætatem illis vixerint. Et fuerat medius
fidius hæc dixiſſe ſatis, ni verear dubitaturum te,
eundem rationis intellectum reliquis inſectis
non itidem ineſſe: addam perpauca. Adver-
tiſne quàm moderato ungue, quàm tenaci, &
quàm æquali filo Aranea deducat ſtamina? quâ
arte ſcutulato rete celet pedicas ad captandas
muſcas? demus hæc (ſi placet) naturæ; de-
mus, quemadmodum lanigeram ventris fœ-
cunditatem damus, ſic cribratam pexitatem
telæ, ſic artis polituram, totam denique tena-
cis tetrinæ rationem; laxus afflatus ad non re-
ſpuenda, quæ veniant, tum ſinus prætentos,
dereliſto laxo ſumma parte, ut conſpicere liceat:
quæ difficile cernuntur. Quantâ rurfus archite-
cturâ ſpecus concameratio, & ut lineis offenſæ
muſcæ præcipitentur in ſinus: demus, ſi libet,
naturæ

naturæ omnia, quæ sic agere docuerit: at non naturæ, sed rationis opus, prævidere futuros ventos, venturam hyemem: & parare, ut remotior sit à medio, sit villosior, atque fortior non modò irrumpentibus ventis, sed etiam pulverum mole degravante: quo rursus astu operatur, aliud agenti similis: ut intus sit, necne, cerni non possit, quum verò captum inciderit: quàm vigilans ad prædam; licèt extrema hæreat plaga, semper in medium currit, ut concutiendo magis implicet. Quàm porrò indefessa fœmina; scissa protinus reficit, ad polituram sarcians; nam, ne fortè putes adhuc casu, non consilio hæc ab ipsis agi; scito, ut inter apes, sic inter araneas dispersita officia esse: primum omnium inter se conjugia inveniunt; fœmina quæ minoris est audaciæ, domi residet, & (quod mulierum est proprium) telam texit: fortior, & audacior mas venatur, insidiatur, obtruncat, non minori spectaculo, præsertim, quum lacertarum catulos venantur, & involuentes tela utraque labia mordicus apprehendunt; quàm quæ à cane adversus leonem, & elephantum ausa diximus. Meditare præterea quæ à natura dantur, doctore non indigere, ipsæ verò ut inter sese exerceant, & seniores junioribus monstrent longitudinem fili inter duas arbores ducere à summo ad imum, & sæpiùs reducendo artem exercere; quòdque homini perdifficile, ut agnoscere futura annuum incrementa, telas altiùs tollant, est operæpretium advertere. Dant

nimirum egregium documentum, cur non tantum nobis arrogemus, in plurimis virtutum operibus, adeò parvis animalibus cedentes; & his præcipuè, qui non regio sanguine sati, sed cæcipientis fortunæ suffragiis sublati, se terrenos deos esse putant, difficiles præbentes aditus; delicatas accommodantes aures, contumeliosa ingeminantes verba, & reliqua: quæ recordari, nedum recensere fugit animus: qui si meditentur secum qui sint, qui fuerint, agnoscent minimis omnium Formicis prudentiâ cedere; cum illæ cibos condant suæ duntaxat necessitati suffecturos: quando scilicet intemperie, atque sævitiâ hyemis, nullibi locorum reperiuntur: at hi opes emungunt, non necessitati consulturi, sed inexplebilem avaritiam, quam extinguere non valent, expleturi. Iisdem Formicis animalia cuncta robore cedunt, onera grandiora quàm sint ipsæ trahentibus: in quibus condendis quâ ratione, quâ sapientia utantur, obsecro perpende; grana terræ credita, ne in segetem erumpant, arrodunt: duarum rerum gnaræ, fata oriri, & violata minimè renasci; sciunt & tertium, aqua mollita facile corrumpi; idcirco si imbre madefieri contingat, ad Solem summâ diligentia exponunt: Quid? quum majora ad introitum dividunt? qui labor, quæ sedulitas? & quoniam ex diverso convehunt, altera alterius ignara; quæ illa non naturæ instinctu, sed rationis intellectu data prudentia, ut certi dies veluti nundinæ, ad recognoscendum dentur, quod una-

unaquæque attulerit, & quæ tunc quàm diligens concursatio, & quædam cum obviis collocutio, atque percontatio; filices mehercle earum itinere atteruntur: ne ambigamus quid qualibet in re possit quantulacunque sedulitas. In summa, ne ulla in re nobis cedat animatus pulvisculus; sepulturæ etiam curam gerunt, videbísque defunctas, modò ab una, modò à duabus efferri; quod honori, non necessitati tribui credendum. Ad hæc subridens Cardinalis, sitantum, inquit, rationis intellectum brutis animalibus largiris, quid obstat, quin (quod Plutarchus dubitat) etiam Dei cognitionem concedas? Non sum, inquam, adeò rerum imperitus, adeò mei ipsius ignarus, quin non intelligam joculari te, non serio dicere: Largiar ego belluis, quod homini absque miserantis Dei gratia cognitu est impossibile? declarant hoc tot summorum alioqui sapientum delirantes sententiæ, quibus quanto sapientior Simonides, qui ab Hierone interrogatus quid esset Deus, diem deliberandi postulavit, postridie quæsitus, biduum petivit, cumque dierum sæpiùs duplicaret numerum, admiranti, & causam quærenti Hieroni respondisse fertur: quia quanto magis considero, tanto res obscurior videtur. Sapientissimè quidem, non enim humana parvitas ad illam excelsam Majestatem accedere valet, sui solius ingenij viribus freta, quanto minus belluina: veruntamen aliud est cognoscere, aliud sentire: sentiunt etiam inanimata sibi adversantia, ut ignem, ligna,

ligna, & contrahuntur: sentiunt sata, ut brassicæ, vites, & recedunt: sentiunt parí modo propitia, & amplexantur; non agnoscunt Deum animalia bruta: at sentiunt esse, & contremiscunt, eique benedicere trium puerorum cantico iubentur; cui sententiæ sic astipulor, ut doctiorum opinionem sequar. Tradit Hieronymus, sacer, nedum probatus auctor, properanti ad Paulum Eremitam Antonio, inter saxosam vallem occurrisse homunculum aduncis naribus, cornuta fronte, cujus extrema pars corporis in caprarum pedes desineret, palmarumque fructus ad viaticum obtulisse: sciscitanti quis esset, respondisse unum ex accolis eremi, quos errore delusa mortalitas Faunos, Satyrósque vocans veneraretur: gregis sui legatione fungi, rogare, ut pro se communem Deum deprecaretur, quem pro salute mundi venisse cognovissent; non hic inter homines magis numerabitur, quàm illa hominum effigies, & imitatrix Simia, & Deum tamen esse non solùm sentiebat, verùm etiam quòd foret humanitatem indutus, agnoscere videbatur: nisi fortè in solamen, id beato seni optimus, & clementissimus Deus dederit, quod in sequentibus fecisse clariùs constat. Si quidem defuncto Paulo, assidenti Antonio, & mœrenti quòd non ad fodiendum cadaveri sepulturam, aliquid haberet, ex interiori eremi parte advenisse duos leones, qui scalperent humum ungulis; mox effossa cadaveris capaci fossa, ad Antonium perrexisse, aurium, & caudæ
blando

blando motu manus, pedesque lingentes; quibus benedictionem à se postulare animadvertentem, Deo devotum senem in Christi laudem effusum, quod muta quoque animalia Deum esse sentirent, dixisse; Domine, sine cujus nutu ne folium quidem arbori defluit: da illis, sicut tu scis; & manu, ut abirent, imperasse. Cernis sanctissimorum hominum testimoniis animalia bruta Deum esse sentire, quod & antè Esaias, divino afflatus spiritu dixerat; non tamen Antonius benedixit, gnarus non egere benedictione, sed da illis, ait, sicut tu nosti. Video me amplum æquor ingredi, & confido divinâ afflante aurâ, in salutis portum evasurum. Elephantorum greges perhibentur in Mauritaniæ saltibus ad Anulum amnem descendere, nova crescente Luna, & aquâ resperfos salutato sydere in sua reverti. Quid aliud dicere possumus, quàm Elephantos, qui rationis intellectu, consensu omnium, homini proximè accedunt, sub illius syderis cultu Deum omnium opificem venerari? quippe qui non id confuso dierum ordine faciunt, sed novâ tantùm Lunâ, veluti tunc à Deo missâ; neque verò salutare audent sordibus inquinati, quales nos homines: qui flagitiis obruti, homicidiis cruenti, omnis generis scelerum spurcitie fœdi, omnipotentis Dei templa ingredimur. Attende & hunc per aquam purificandi ritum, quo Deo Creatori nostro jungimur; divinam bonitatem sic mentibus nostris infudisse, naturæ quodam instinctu, ut nulla tam barbara gens sit,

tam idolis dedita, tam veræ religionis inimica,
quæ non crediderit aquæ asperſione à criminum
nexibus liberari.

*Tu genitor cape ſacra manu, patrioſque pe-
nates*

*Me bello è tanto digreſſum, & cæde re-
centi,*

*Attrectare nefas : donec me ſumine vivo
Abluero.*

Hæc dicendi mihi, & Cardinali forſan audien-
di feſſo, finem fecerunt allatæ litteræ eorum,
quæ jam tum in Cæſarem moliebatur Gallo-
rum Rex. Et quoniam alia ex aliis ſerendo, non
ampliùs in illos de belluis ſermones recidi-
mus; non multoque poſt vir ille, ob eximiam
probitatem immortalitate dignus, extinctus
eſt, tótque & talia ſecuta ſunt, quæ terram,
mare, cœlum confunderent, approbarént-
que opinionem meam, sæpe animalia bruta
ratione uti meliùs homine: libet nonnulla,
quæ in tali re dicenda ſupererant, tecum po-
tiſſimum diſſerere, Illuſtriſſime Princeps, qui
prudencia, & probitate Avunculo quondam
tuo par, eruditione, reliquarúmque virtutum
in Principe expetendarum ſplendore ſic radias,
ut qui te in Cardinalem elegit: conſuluiſſe dici
poſſit naviculæ Petri; inter procellas, nauſra-
gium ſubituræ, niſi tui ſimilium ope, in ſalu-
tis portum deducatur. L. Apuleius unguento
magico delibutus, nequiens humanam formam
recipere, niſi roſcâ coronâ è Sacerdotis manu
decerptâ,

decerptâ, septies antè mergit flumini caput, Pythagoricum dogma secutus. Nata in Sabinis bove eximiâ magnitudine, & specie, cecinerant vates cujus urbis cives eam Dianæ immolassent, ibi imperium fore, pervenerat ad Antistitem Dianæ fatidicum carmen; quare ductâ ad sacrificium bove, quid, ait Romanus, paras incestum sacrificium Dianæ facere? quin vivo prius perfunderis flumine. Vides veram lucem in tenebris luxisse, coactosque malos Dæmones vellent nollent, futuri baptismatis gratiam nunciare: unde ex poëtis, qui divino (ut ait Plato) furore correpti, ventura sæpe vaticinantur.

O nimium faciles: qui tristia crimina cadis

Tolli flumine à posse putatis aquâ.

Videlicet monens, alia nos quàm pura fluminis aquâ egere. Quòd si mali Dæmones omnium, quæ à Deo creata sunt, infelicissimi, atque miserrimi, hoc divinâ cogente Majestate docuerunt; cur mirabimur à belluis documentum sumptum? Operatur multa optimi Dei clementia ad usum, & futuram salutem nostram: quid enim fluminis ablutione indigent Elephanti; quorum animæ cum corpore pariter intereunt? Idem (si quæris) de duobus equis fatebor, quorum, pietatem erga matrem, & matris erga filium verecundiam in damnato coïtu fugiendo, venti Avunculo tuo exposui; non enim dicam conscientiaë stimulis agitados, se pessundedisse,

sed interfuisse aliquem, qui abominandum incestum aut admiserit, aut admittere gestierit, deterrere voluisse Deum à tanto scelere, ut secum ipse meditaretur, si tanta pudoris; tanta conscientiae patrati criminis vis inesset brutis animalibus: quid sibi homini faciendum foret? Eadem ratione docuere Elephanti, quanta religio jurejurando insit: quando nulla alia vi ad transfretandum cogi possunt. Quid? cum moles illas infestant morbi, & supini per herbas suspiciunt coelum: nonne sentiunt Deum esse? nosque movent, ut ægitudine capti, aut aliâ calamitate oppressi, Deum ut nos liberet, precemur? In Ægypto juxta Copton oppidum, initio veris Hirundines muniunt insulam Ifidi dicatam, ne laceret fluvius; paleaque & stramine firmant continuatis per triduum noctibus, tanto labore, ut multas in opere mori constet, eaque militia illis cum anno redit: an censes aliud agere, quam ut nos doceant quâ cura, quo studio nobis sit invigilandum, ut delubra Deo condamus? & condita servemus? Huic virtuti proxima est innocentia, & quæ in homine tanta, quanta in Vulture? nihil vescitur ex iis, quæ ferunt homines, aut plantant, aut alunt: nihil prorsus lædit, nedum interficit, solis ex cadaveribus escam sibi quærit: Cui volucris, qui cum Pythagora insaniunt, doctoris sui animam infusam credere possunt, quando id erat sapientiae principium animantibus parcere, tot alios cibos tellure nobis suggerente. Adde (quod est summi philosophi)

sophi) divinationem volucris datam, ut biduo
atque triduo antè volet, ubi cadavera futura
sint. Innocentiæ veluti magister est metus pœ-
næ. Solent in Africa crucifigere leones, si qui
deprehendantur urbes obsidere, quod in senectâ
faciunt: quoniam ad persequendas feras vires
non suppetunt; cuius pœnæ metu, licet urgeat
fames, desinunt: & nos ab Agrippina Colonia
Duram versus equitantes, in illa vasta sylva, vi-
dimus duos caligatos lupos, non secus quàm
duos latrones furcæ suspensos: quo similis pœ-
næ formidine à maleficio reliqui deterreantur.
At inter homines quotidie reperiuntur, quibus
ob admittæ furta tergo virgis cæsum, abscissæ
auriculæ, signatæ genæ, truncata altera ma-
nus, erutus oculus, nec adhuc à furtis se conti-
nere possunt, donec laqueus vitæ finis extiterit.
Verum enim verò quid de his plura congerere
opus? eruditi Ægyptij non temerè omne fer-
mè bestiarum genus consecraverunt, non om-
nino vano consilio perpendentes, quantum nos
homines belluis debeamus, quæ earum rerum
quibus vitæ nostræ cursus indiget, inventrices
fuere. Estne quicquam jucundius, aut utilius,
vel diligentiore studio magis curandum, quàm
salubritas corporis? venam tundere monstra-
vit Hippopotamus, assiduâ quippe satietate obe-
sus, in littus egreditur, & fractarum arundi-
num acumina speculatus, acutissimo cuique sti-
piti corpus imprimit, venam quandam in crure
vulnerans: quam exonerato sanguinis profluvio
corpore,

corpore , limo obducit. Urſi , quum eorum oculi hebetantur , favos expetunt , ut vulnerati ab apibus oris exhaustus sanguis, levet oculorum gravedinem. Canes , quum languentem stomachum sentiunt, gramen vorant , quo vomitu excitato ab ea se nausea liberent. Hirundines notabili munditiâ egerentes pullorum excrementa, adultiores circumagi docent , & forâs saturitatem emittere. Clysteriis uti docuit Ibis in Ægypto , in orbe nostro Ciconia , per posticum roſtro ventrem proluendo : ad laxandos ventres herbam Aron monſtravere Urſi: at Seſelim Cervæ , qua faciliore partu uterentur : Hirundines ostenderunt Chelidoniam visui ſaluberrimam. Neque verò miremur tot & talia à belluis didiciſſe , cùm ipſæ belluæ in medendo ſibi peritiores ſæpenumero ſint , quàm qui inter nos medendi artem profitentur. Vulnerati Cervi paſtu Dictamni ſagittas ejiciunt : iidem percuſſi à Phalangio cancroſedendo ſibi auxiliantur : Teſtudo cunila vires adverſus ſerpentes refovet : Muſtella in dimicatione cum muribus , rutâ utitur : Ciconia Origano ; hedera Apri , & cancris præcipuè mari ejectis , in morbis ſibi medentur : Angues hyberno ſitu obductam corporis membranam foeniculo exuunt , nitidique vernant : iidem hybernâ latebrâ obſcurato viſu marathro oculos inungunt : Draco vernam naſeam ſylveſtris lactucæ ſucco reſtringit : Panthera adverſus aconitum , quo ſagittis inunctis barbari venantur , hominis excrementis opitulatur ſibi :
Elephas

Elephas Chamæleonte imprudenter devorato, quia frondis concolor fit, occurrit oleastro: Urſi quum Mandragoræ mala deguſtavere, formicas lambunt: Cervi herba Cinara venenatis pabulis reſiſtunt, occiſoque Chamæleonte, qui etiam victori nocet, lauro virus extingunt: Palumbes, graculi, merulæ, perdices lauro purgant annum faſtidium: Columbæ, turtures, gallinacei helxine herba: Anates, cæteræque aquaticæ ſyderite: Grues palluſtri junco; hæc (ſi placet) naturæ munera non agnoſcimus ipſi niſi ab illis longa experientia edocti. Ars medendi, cui vitæ noſtræ ſalus innititur, ex agnitione Simplicii & Lunæ ſtatu procul dubio pendet. Hanc utranque diſciplinam parvipendunt egregij ſæculi noſtri Medici; quin ſic contemnunt aviditate lucri, & in ægri tudines noſtras graſſandi potiùs, quàm conſulendi ſtudio, dum nulla lex puniſt homicidam medicum: ut aſſerere poſſim audiſſe me, qui ſe aliquid in hac arte eſſe putarent, de plenilunio futuro diſſerentes poſtridie quàm ſy dus coiſſet. Simpliciuſ verò ſcientiam ſic abjecere; ut non modò, quæ animalia bruta docuerunt, ignorent; verum etiam totam relinquunt Pharmacopolis, indoctiſſimo nempe hominum generi: qui quicquid ſomniaverint, pro comperto habent. Muliercularum inſuper (ſi Deo placet) imperitiam per majorum oſ traditam ſequentes, noſtris nimirum periculis diſcunt, pèrque noſtras mortes agunt experimenta, & nos interim meritò plectimur; dum indoctiſſimo

ctissimo cuique medicum se profitenti exemplo credimus. Quas per Deum immortalem gratias habet vita vestra, Andreae Mathiolo Senensi, qui Cornicum, quod ajunt, oculos transfixit doctissimo illo opere, quod tibi, nomini-que tuo dicatum in Dioscoridem edidit; effecit profecto ut medicos imperitiæ suæ pudeat, pigeatque, Pharmacopolas temerarij ausus miscendi ex ignotis, & sæpenumero ex contrariis, quæ in jugulum nostrum redundant. Sunt & in his tempestatum aërisque præsagia; quæ non à nobis belluæ, sed nos à belluis didicimus: Delphini tranquillo mari lascivientes ventum ex qua venturus sit parte portendunt. Conchæ adhærescentes, loligines volitantes, echini affligentes sese, aut arena saburrantes, mergi maria, & stagna fugientes, grues in mediterranea festinantes, futuram tempestatem denunciant: ranæ ultra solitum vocales, fulicæ matutino clangore strepentes, mergi, anates pennas rostro purgantes, ventum portendunt: idem Corvi singultu quodam latrantes, seque concurientes, si continuabunt; quòd si resorbuerint, ventosum imbrem; Graculi à pabulo sero recedentes hyemem, & albæ aves quum congregabuntur, & quum terrestres volucres contra aquam clangores dabunt, perfundentes sese, & præcipuè cornix, atque hirundo juxta aquam volitans; quæque in arboribus habitant, in suos nidos fugientes, anseres intempestivo clangore, ardea in media arena tristis. Neque verò tempe-
statem

statem tantum, sed etiam futuram serenitatem prævident: quemadmodum Delphini aquam spargentes, atque turbantes, Grues per sublime volantes, & aliæ aves: quas persequi immensi est operis. Neque rursus aves tantum, verum etiam quadrupedes aëris mutationem præfagiunt: exultantes, & indecora lascivia ludentes pecudes; cælum olfactantes boves, seque assidue lambentes; quid amplius quærimus? immundi sues manipulos fœni lacerantes; formicæ segniter, & contra solitam industriam clandestinè concursantes, aut progerentes ova; vermes denique terreni erumpentes. Quis hanc obsecro, cœli observationem, ventorum, imbrium, serenitatis præfagia naturali instinctu fieri dicat? cùm videat non eadem via incedere omnia, sed alia aliis data, ut sunt, quæ studio, & doctrina comparantur. Adde quod norunt adversus ea sibi consulere. Mures venturam ruinam prævidentes demigrant; Sciuri quæ spiraturus est ventus, cavernam obturant, & alia ex parte aditum aperiunt; hi nostri nocturni vigiles Gallinacei, nonne syderum gnari ternas interdiu distinguunt horas? quare minimè mirum, si divini prorsus homines illi Cœli interpretes, & rerum naturæ capaces, astris ipsis belluarum nomina imposuerunt, Arietem, Taurum, Cancrum, Leonem, Scorpionem, Capricornum, Pisces vocitando. Neque rursus mirandum, si stellarum cursus peritæ, magicis etiam artibus pollere belluæ quædam traduntur;

Hyæna

Hyæna quodcunque lustraverit animal, è vestigio hæret; Picus Martius clavum vel cuneum quanta libuerit vi adactum arbori, in qua nidificaverit, quum primum infederit, magno cum arboris crepitu eximit: sunt, qui hoc ignoto gramini ascribant, utrumvis fuerit, admiratione dignum hoc præscire, & intelligere avem. Sapit porro nescio quid magiæ, quod gallinæ faciunt, quum ovo edito inhorrescentes se concutiunt, & circumactæ purificant se & ova festuca lustrant. Navigandi porro peritiam, quæ ab astris pendet, sive remis, sive linteo, ostendit Nauplius animal sepiæ haud dissimile; tranquillo mari se in concham condit, acatij modo carinatham inflexa puppe, rostrata prora, palmulis, ut remis æquor feriens, & si invitet aura, easdem in usum gubernaculi porrigens, nulla alia societatis ratione, quàm voluptatis, ut vehat illa, hic ut vehatur; ludos nempe sibi facientes ex stultis, & periculosis vitæ nostræ desideriis; nam gubernandi artem docuere miluij caudæ flexibus aëra fulcantes; navium moles ne in latus inclinent, monstravere grues atque ciconiæ, transuolaturæ pontum saburra, aut alio onere se librantes: eadem grues ductandi exercitus magistræ fuere, eligunt ducem, quem sequantur, altè volant ad prospiciendum, perque vices dispositos habent in extremo agmine, qui acclament, & qui gregem voce contineant: excubias servant nocturnis temporibus, vigiles lapillum pede sustinent, ut si fortè somno lassatis

lassatis deciderit, excitentur: Ciconiæ severioris disciplinæ magistræ, quum in unum crepitantes congregantur, quæ novissimè advenierit, ejus damnata segnitie communi consensu lacerant: excitari buccina docuerunt apes: quam tota earum vita multiplex & varia vitæ nostræ instructio existit. Olisypontensium quoque legatio ad id missa, Tiberio Cæsari nuntiavit auditum Tritonem concha canere. Duci obtemperandi innumera sunt exempla, quorum aliqua recitata non opus est repetere; adversus hostem armari docuerunt Ichneumones, & Apri; illi cum serpentibus dimicaturi, se limo sæpius involventes, Sole siccantes, pluribûsque coriis se munientes; hi libidine stimulante, limo pariter, & arborum attritu tergus durantes; insidias struere, Hyæna, Crocuta, Manti-chora, vulpes, feles; debitum ultionis modum non excedere, leones: qui vulnus intulerit, correptum lacerant: qui sine vulnere percusserit, duntaxat sternunt: si ad ulciscendum vires non suppetant, irrisum inimicum dimittere docuit Anthus, quæ parva avis equorum interventu à pabulo pulsa, eorum hinnitus imitata, ceu deridens abit: venturæ senectutis & futuræ necessitatis admonent formicæ incredibili sedulitate condentes æstate, quæ sufficiant hyeme: ut senectutem veneremur, Elephanti monuere senio-riorem eligentes, qui agmen ducat, ætate proximum, qui claudat: ut mulieres castitatem colant, turtures, columbæ, cornices: ut
verò

verò domestica curent, viri ad bella, ad negocia prodeant, araneæ: mutuæ societatis monuere pinna & squilla communicato consilio pisciculos venantes: cum externis etiam convenire, Delphini, præcipuè in Narbonensi provincia, & Nemausensi stagno, adventante mugilum turba, cum incolis societate inita: operariis debitam mercedem soluere, lupi pisces apud Mæotidem, qui nisi justam portionem à piscatoribus acceperint, expansa lacerant retia. Ac ne quæ in homine reperiuntur, singula belluis accepta referamus: docuerunt, si inter nos dissenserimus, ut sunt mobiles, varij, & nunquam suo contenti humani animi, odia deponere, concordiam inire, & se invicem tueri: ne à fortioribus opprimamur: & videmus turpissimos, ab omni pruden- tiæ sensu reliquis brutis alieniores sues, qua charitate, quo fervore ad opitulandum sibi conveniant! unius si grunnitum audierint, facto repentè globo in auxilium unanimes currunt. Confer, quæso, nos homines cum brutis animalibus; & postquam sic lubet, cum suis brutis. Obiit Maximilianus Cæsar, qui non paternis nec avitis opibus, sed propria virtute pondus & Majestatem Romani Imperij sustinuit. Surrexit extemplo

* * * * *

* * * * *

* * * * *

* * * * *

* * * * *

Verum

Verùm qui habitat in cælis irridebit eos, & si non sanaverint, dissipabit eos. Nos autem gloriemur in hoc Pontifice Paulo III. cui Deus mentem aperuit, ut ea optaret, quæ Reipublicæ ejus salutaria futura sunt. Gloriemur in hoc Cæsare, sub cujus Imperio sperare possumus propediem cernere Turcam victum, profligatum, occisione occisum. Gloriemur denique, qui sub florente Republicâ Venetâ, nullius livoris, nullius dissensionis consciâ, ardente reliquâ Italiâ bello, securi conjugum, liberorum, fortunarum nostrarum læti vivere possumus.

Datum in Portu Nao-
nis Calend. Augusti

M D X L I V.

F I N I S.



CHARTER OF THE

COGNITION

OF THE

UNIVERSITY

OF THE

STATE OF

NEW YORK

IN

THE

YEAR

1800

AD

1800

AD

1800

AD

1800

